technische commissie **grondwaterbeheer**

JURIDISCHE UITGANGSPUNTEN BIJ HET REGELEN VAN SCHADE ONDER VIGEUR VAN DE GRONDWATERWET

9A107

021, 3502 LA Utrecht. tel. 030 - 852432

BIBLIOTHEEK
STARINGGEBOUW

JURIDISCHE UITGANGSPUNTEN BIJ HET REGELEN VAN SCHADE ONDER VIGEUR VAN DE GRONDWATERWET

maart 1988

Alg/Tax

ISN=265039

14 JUNI 1988

Inhoudsopgave:

			Blz.
Inleiding			I
Hoofdstuk	1	De Grondwaterwet	1
"	2	Het grondwaterplan	2
"	3	De registratieplicht	4
"	4	Het vergunningvereiste	5
"	5	Voorwaarden voor vergunningverlening	7
"	6	Wijziging of intrekking van een vergunning	13
"	7	Bestuurlijke organisatie, adviesorganen	14
		a) Provinciale Grondwatercommissie - 14	
		b) Commissie Grondwaterbeheer - 14	
		c) Technische Commissie Grondwaterbeheer TCGB - 15	
"	8	Gedoogplicht	17
	9	Eigendom van het Grondwater	19
"	10	Schadevergoeding	20
"	11	Causaliteit	26
"	12	Methoden van Schadebepaling	28
"	13	Schadebestanddelen	29
		a) Vermogenschade - 29	
		b) Inkomensschade - 30	
		aftrekposten 1) rente vrijkomend kapitaal - 31	
		2) pachtvermindering - 32	
		3) waarde vrijkomende arbeid - 32	
		c) Belastingschade - 32	
		d) Rente - 34	
"	14	Rechthebbenden	38
"	15	Uitkeren schadevergoeding	41
"	16	Voorschottenregeling	42
"	17	Voordeelstoerekening	43
"	18	Verschillende invloeden op de grondwaterstand	45
"	19	Verjaring, rechtsverwerking	46
"	20	Kosten van bijstand van deskundigen	49
"	21	Schadevergoeding aan pubiekrechtelijke lichamen	50
"	22	Overeenkomsten inzake het regelen van schade	51
"	23	Strekking en inhoud van het TCGB-schadeadvies	51

Inleiding

De Grondwaterwet (wet van 22 mei 1981) kent aan de Technische Commissie Grondwaterbeheer (TCGB) in artikel 37 een adviserende taak toe bij het onderzoek naar schade en het doen van voorstellen met betrekking tot ondervangen dan wel vergoeden van optredende schade als gevolg van grondwateronttrekking of infiltratie.
De gelaedeerde ex artikel 35 GWW kan middels een schriftelijk verzoek aan Gedeputeerde Staten de TCGB verzoeken een onderzoek in te stellen. De TCGB heeft ingeval zij advies heeft uitgebracht tevens een bemiddelende functie te vervullen: zij tracht partijen, wanneer een van hen of beide bezwaar hebben tegen het advies, bij elkaar te brengen. (Memorie van toelichting ten aanzien van artikel 38).

De TCGB heeft zich beraden welke juridische uitgangspunten aan haar adviezen, inzake verzoeken om onderzoek naar schade, ten grondslag moeten liggen. De conclusies inzake dit beraad zijn neergelegd in de voorliggende nota. Een concept van deze nota is besproken met het Landbouwschap, de VEWIN, het Bureau Milieu en Ruimtelijke Ordening VNO/NCW en het Bosschap. De inspraak van deze instanties is ervaren als een serieuze bijdrage aan de gedachtevorming. In de eindversie heeft de nota hierdoor onder meer een minder dwingend karakter gekregen met name door toevoeging van de hoofdstukken 22 en 23.
Voor een zo goed mogelijke behandeling van het onderwerp leek het de commissie dienstig de strekking van de Grondwaterwet en de plaats en de functie van de TCGB in de uitvoering van de wet toe te lichten (hoofdstukken 1 t/m 9).
Vervolgens is uitvoerig ingegaan op de juridische positie van zowel de houder van de vergunning tot onttrekking en/of infiltratie als van de gelaedeerde, zulks voornamelijk met betrekking tot het in de Grondwaterwet verankerde recht op vergoeding van de schade. Hierover handelen de hoofdstukken 10 t/m 21.
Jurisprudentie omtrent de vraag wat in de zin van de Grondwaterwet onder het begrip "schade" moet worden verstaan bestaat nog niet. De commissie heeft daarom gemeend een stelsel van regels te moeten formuleren die zo nauw mogelijk aansluiten bij de regels van het schaderecht zoals die in decennia in wet en rechtspraak tot stand zijn gekomen.

De commissie heeft echter overwogen, dat tot op heden schade aan landbouwgewassen als gevolg van grondwateronttrekking vaak geregeld is op afwijkende wijze, kennelijk tot tevredenheid van partijen. Zij meent dan ook, dat daarvoor ook in de toekomst ruimte moet blijven bestaan (hoofdstukken 22 en 23).

De ervaring heeft geleerd dat schade als gevolg van het onttrekken van grondwater in het merendeel der gevallen betrekking heeft op een verminderde opbrengst van landbouwgewassen. Als gevolg hiervan is deze notitie in uitwerking dan ook overwegend gericht op dit type schade.

1. De Grondwaterwet

De Grondwaterwet (GWW) (7 juli 1981, Stb. 392, 393) is op 1 maart 1984 in zijn geheel met uitzondering van artikel 48 met betrekking tot heffingen [1], van kracht geworden. Blijkens de considerans beoogt de wet een goed beheer en doelmatig gebruik van de totale hoeveelheid grondwater te bevorderen; daartoe stelt de wet regels inzake het onttrekken van grondwater alsmede het infiltreren van water in de bodem.
De Grondwaterwet heeft alleen betrekking op het onttrekken van grondwater met een daartoe bestemde inrichting alsmede op het kunstmatig infiltreren van water in de bodem, ter aanvulling van het grondwater met het oog op het onttrekken van grondwater (artikel 1 leden 1 en 2).
Wat het onttrekken van grondwater betreft behoort daaronder niet alleen te worden gebracht de winning van grondwater voor gebruiksdoeleinden maar ook het onttrekken met een ander oogmerk. Hierbij wordt met name gedacht aan bronbemalingen voor bijvoorbeeld funderingen. Deze bemalingen kunnen namelijk door het beslag dat zij leggen op het grondwater in een bepaald gebied, hetzij door de totale omvang van de onttrekkingen hetzij afzonderlijk (bij de aanleg van een groot werk), van nadelige invloed zijn op de winningsmogelijkheid in dat gebied. Zij dienen daarom dan ook in beginsel aan een beoordeling in het kader van het grondwaterbeheer te kunnen worden onderworpen.

---

[1]) Is inmiddels van kracht zie KB 27 juli 1984 Stb. 1984, 376.
Artikel 48, eerste lid van de Grondwaterwet geeft provinciale staten de bevoegdheid een heffing in te stellen wegens het onttrekken van grondwater. Deze heffing dient ter bestrijding van de ten laste van de provincie komende kosten die verbonden zijn aan de voor het grondwaterbeheer noodzakelijke onderzoekingen alsmede aan de vergoeding van schade ingevolge de artikelen 34, 40 en 41, eerste lid, Grondwaterwet.
Bij algemene maatregel van bestuur zouden nadere voorschriften aangegeven worden m.b.t. de kosten welke kunnen worden aangemerkt als kosten die verbonden zijn aan de voor het grondwaterbeheer noodzakelijke onderzoekingen.
De bij Koninklijk Besluit van 22 januari 1985, Stb. 1985, 83 vastgestelde Algemene maatregel van bestuur welke hierin voorziet noemt in het tweede lid als kosten van het in artikel 1 bedoelde onderzoek:
1) het verkrijgen en bewerken van gegevens beetreffende de geo-hydrologische gesteldheid van de provincie
2) het inventariseren van de bij het grondwaterregime betrokken belangen
3) het verkrijgen en bewerken van gegevens betreffende de samenhang tussen het grondwaterregime en de daarbij betrokken belangen
4) het personeel nodig voor de uitvoering en de begeleiding van het onderzoek
5) de publikatie van de resultaten van het onderzoek.

Artikel 1 lid 3 bepaalt dat de Grondwaterwet niet van toepassing is:

a) op het onttrekken van grondwater bij ontwatering of afwatering van gronden

b) bij of ten behoeve van het ontginnen van mijnen, voorzover het onttrekken een uitvloeisel daarvan is en op een diepte van niet minder dan 500 meter - N.A.P. plaatsvindt.

Voorts is in de memorie van toelichting gesteld: "Handelingen daarentegen die niet het onttrekken van grondwater ten doel hebben doch wel de grondwaterstand mede beïnvloeden, zoals het bemalen ten behoeve van de peilbeheersing zullen buiten het bestek van deze wet vallen. Hetzelfde geldt ten aanzien van het infiltreren van water dat geschiedt ter handhaving of verhoging van de grondwaterstand tot een ander doel dan het onttrekken van grondwater. Ook het oppompen van water uit de diepere bodemlagen als voortvloeisel van mijnontginning kan voor het grondwaterbeheer buiten beschouwing worden gelaten".

Bovenstaande betekent dat de schade veroorzaakt door wijziging van het grondwaterpeil, anders dan het als gevolg van het krachtens vergunning onttrekken van grondwater aan de bodem, niet wordt beheerst door de Grondwaterwet.

De Grondwaterwet Waterleidingbedrijven (1954, Stb. 383) had alleen betrekking op onttrekkingen ten behoeve van de openbare drinkwatervoorziening.

Voor de invoering van de Grondwaterwet waren in de meeste provincies provinciale grondwaterverordeningen van kracht. De onttrekking van grondwater zonder vergunning van Gedeputeerde Staten was, behoudens vrijstelling, verboden. Bovendien dienden - behoudens vrijstelling - de onttrokken hoeveelheden grondwater te worden geregistreerd. Een aparte regeling voor grondwateronttrekking ten behoeve van de drinkwatervoorziening was neergelegd in de hiervoor vermelde Grondwaterwet Waterleidingbedrijven. Beide systemen zijn thans samengevoegd in de Grondwaterwet[1]). De instrumenten, die de Grondwaterwet aanreikt teneinde te komen tot een optimale verdeling en beheersing en gebruik van het grondwater zijn het grondwaterplan, de registratieplicht en het vergunningvereiste. De Grondwaterwet, bedoeld als waterhuishoudkundige beheerswet, beoogt een kader te bieden voor een evenwichtige afweging van alle bij het onttrekken van grondwater (infiltreren van water) betrokken belangen.

---

[1]) Inrichtingen die zijn bestemd voor het onttrekken van grondwater zijn uitgezonderd van de werking van de Hinderwet, voorzover het betreft schade, hinder of gevaar tengevolge van een beïnvloeding van de grondwaterstand. De beoordeling van dit aspect van de grondwateronttrekking zal immers geschieden in het kader van de vergunningverlening krachtens de Grondwaterwet (artikel 60 GWW).

2. Het Grondwaterplan.

De provincies belast met het grondwaterbeheer zullen een grondwaterplan moeten vaststellen dat de hoofdlijnen aangeeft voor het grondwaterbeheer in de provincie.

Het besluit van 26 augustus 1983 [1]) bevat de regels als gesteld in artikel 8, tweede lid Grondwaterwet omtrent de inrichting van de plannen.

Als belanghebbenden bij het grondwaterplan zijn aan te merken:

1. de onttrekkers (openbare watervoorziening, industrie, land- en tuinbouw)
2. natuur en milieu, land- en tuinbouw, eigenaren, gebruikers onroerend goed
3. beheerders van bouwputten (bronbemalingen)

Het grondwater kan verdeeld worden naar het gebruik in:

a. drinkwater
b. industriewater
c. water voor beregening en bevloeiing in de land-, tuin- en bosbouw
d. spoelwater, waswater (water waarvoor geen hoge kwaliteitsvereisten gelden)
e. onttrekkingen voor het uitvoeren dan wel instandhouden van werken (o.a. bemaling van bouwputten, bronbemaling).

Bij de toelichting van het plan dienen de navolgende bijlagen te worden opgenomen.

a. een geohydrologische beschrijving van het plangebied;
b. een overzicht van de bestaande onttrekkingen en infiltraties, alsmede een opgave van de hoeveelheden water die worden onttrokken en geïnfiltreerd, onderscheiden naar gebruiksdoeleinden;
c. een beschrijving van de invloed van de bestaande onttrekkingen en infiltraties op het grondwaterregime;
d. een raming van de toekomstige behoefte aan grondwater, onderverdeeld naar gebruiksdoeleinden;
e. een beschrijving van de mogelijkheden waarop in de onder d. bedoelde behoeften kan worden voorzien alsmede van eventuele alternatieven voor het gebruik van grondwater;
f. een overzicht van de onderzoekingen die ter voorbereiding van het plan zijn uitgevoerd en van de organisaties die bij het opstellen van het plan zijn geraadpleegd.

---

[1]) Zie Stb. 1983, nr. 437 "Besluit inrichting grondwaterplannen." Het plan moet dienen als beleidsnorm voor Gedeputeerde Staten bij de vergunningverlening voor grondwateronttrekkingen.

Onderzoek zal moeten worden gedaan naar voorzieningen om nadelige gevolgen van grondwaterstandsverlagingen als gevolg van de winning van grondwater te verminderen of op te heffen.
Tevens zal een kostenraming dienen te worden opgesteld teneinde de financiële consequenties van het beleid te kunnen overzien. Dit kostenplaatje zal in ieder geval dienen te bevatten de kosten van het voor het beheer noodzakelijke onderzoek, alsmede de raming van de kosten welke gemoeid zijn met het vergoeden van de schade. Gedeputeerde Staten dienen met dit plan rekening te houden bij de vergunningverlening. Het plan vervult een belangrijke functie. Men zal er zowel uit moeten kunnen opmaken welke aanspraak men kan maken op het beschikbare grondwater, als wat de gevolgen zijn van het voorgenomen beleid voor belanghebbenden [1]. Ingevolge artikel 56 van de Grondwaterwet moet het grondwaterplan voor de eerste maal binnen drie jaar na inwerkingtreding van de wet door de Provinciale Staten zijn vastgesteld. Daar de artikelen met betrekking tot de planvorming op 1 november 1983 in werking zijn getreden (KB 5 oktober 1983, Stb. 543) moesten de grondwaterplannen uiterlijk november 1986 gereed zijn [2]. De informatie verkregen uit deze plannen vormt tevens de basis voor het in de wet neergelegde registratie- en vergunningenstelsel [3].

3. De registratieplicht (artikel 11-13 GWW).

In principe is elke onttrekking registratie- en vergunningplichtig. De Provinciale Staten kunnen echter bij verordening bepaalde onttrekkingen van deze plicht uitzonderen. De wet zelf formuleert hiervoor geen criteria. In de toelichting [4] wordt hieromtrent gesteld dat voor de vraag in hoeverre registratie noodzakelijk is en in hoeverre daarvan kan worden afgeweken, het doel waarvoor de registratie primair dient, bepalend is. Het grondwaterbeheer vereist dat een zo goed mogelijk inzicht bestaat in de mate waarin in een bepaald gebied grondwater aan de bodem wordt onttrokken en in de mate waarin eventueel ten behoeve van het onttrekken van water in de bodem wordt geïnfiltreerd. Voor de beleidsbepaling wordt dit inzicht van wezenlijk belang geacht.

---

1) Zie hieromtrent Mr. J.I. van Elk, de Grondwaterwet. Milieu en recht, februari 1984/2, blz. 33-41. Het artikel bevat een uitvoerige beschrijving van de Grondwaterwet.

2) Per 1 januari 1988 beschikken 9 provincies over een vastgesteld grondwaterplan en twee over een concept daarvoor, terwijl 1 provincie nog geen concept gereed had.

3) Zie hieromtrent Mr. H.H.A. Teeuwen, de Grondwaterwet in landbouwkundig perspectief. Agrarisch recht, 45e. jaargang, nr. 11, november 1985, blz. 501-516.

4) Tweede Kamer, zitting 1975-1976, 13705, no. blz. 14.

Dit leidt ertoe dat geen registratie nodig is van die soorten onttrekkingen, waarvan het afzonderlijk of cumulatief effect gering te achten is en waarvan de gezamenlijke omvang voor de ten behoeve van het grondwaterplan op te maken grondwaterbalans op een bepaald percentage van de totale hoeveelheid grondwateronttrekking is te schatten [1].
De uitzondering van de registratieplicht brengt met zich mee dat agrarische onttrekkingen, zoals die ten behoeve van beregening (die doorgaans wel gemeld dienen te worden), veelal niet heffingplichtig zullen zijn [2].
Bij een infiltratie behoort tevens de kwaliteit van het te infiltreren water te worden gemeten.

4. Het vergunningvereiste.

Het vergunningenstelsel vormt de kern van de Grondwaterwet. Artikel 14 bepaalt dat het verboden is grondwater te onttrekken of te infiltreren zonder vergunning van Gedeputeerde Staten. Aan een vergunning kunnen voorschriften worden verbonden zowel ten behoeve van derden-belanghebbenden als ten behoeve van bepaalde aspecten van het algemeen belang, waarvan de behartiging plaatsvindt in het kader van het grondwaterbeheer. De behandeling van de vergunningaanvraag is met de nodige waarborgen omringd [3].
De wet bepaalt dat Gedeputeerde Staten de Technische Commissie Grondwaterbeheer (artikel 17) kan verzoeken omtrent de aanvraag een rapport uit te brengen. Bij provinciale verordening kan echter worden bepaald voor welke onttrekkingen de Technische Commissie Grondwaterbeheer niet zal worden verzocht een rapport uit te brengen. Wanneer de Technische Commissie Grondwaterbeheer niet wordt ingeschakeld moeten de gevolgen duidelijk zijn uit de bij de aanvraag gevoegde gegevens, somtijds voorziet hierin een technisch advies van de eigen provinciale deskundigen.
Gedeputeerde Staten zenden de bij haar ingediende aanvraag vergezeld van het rapport van de technische commissie grondwaterbeheer aan de betrokken gemeenten, waterschappen, waterleidingbedrijven en de provinciale grondwatercommissie alsmede aan het landbouwschap, in verband met de landbouwkundige belangen die aan de onttrekking of infiltratie kunnen zijn verbonden.

---

1) Voorbeeld van dit laatste zijn de bronbemalingen, die plaatsvinden voor een beperkte duur en met gebruik van een inrichting van een bepaalde maximum capaciteit, een en ander binnen door het provinciaal bestuur nader vast te stellen grenzen.
2) Heffingsplichtig zijn de bij verordening aangewezen houders van inrichtingen welke zijn ingeschreven in het in artikel 13 van de wet bedoelde register.

3) Tweede Kamer, zitting 1975-1976, 13705 nrs. 1-3, blz. 28.

Het rapport van de Technische Commissie Grondwaterbeheer is openbaar; het wordt met de vergunningaanvraag door de betrokken gemeenten ter inzage gelegd [1], zodat een ieder in de gelegenheid is zich mede aan de hand van het rapport een oordeel te vormen over de vraag of de voorgenomen onttrekking of infiltratie mede zijn belangen aangaat.
Een ieder kan gedurende een maand zijn bezwaren indienen. Tevens wordt in één der gemeenten onder leiding van een lid van Gedeputeerde Staten een hoorzitting gehouden. Burgemeester en wethouders zenden de stukken, de ingekomen bezwaarschriften en de mening van het college over een en ander aan Gedeputeerde Staten terug. De bezwaren waartoe de aanvraag aanleiding geeft worden behandeld door Gedeputeerde Staten waarbij in ieder geval aan de in artikel 18-20 voorgeschreven processuele voorschriften moet worden voldaan.
Vervolgens dienen de Gedeputeerde Staten, voordat zij op de aanvraag beslissen, het advies van de provinciale grondwatercommissie in te winnen (artikel 21), behoudens het geval dat deze hoorplicht in de door de provincies op te stellen verordeningen niet verplicht is gesteld.
In de artikelen 15, 17 en 21 van de GWW wordt aan de Provinciale Staten de bevoegdheid verleend te bepalen in hoeverre de grondwatersituatie in hun gebied voor kleine onttrekkingen uitzonderingen toestaat op de vergunningplicht, het instellen van het technisch onderzoek, of het horen van de provinciale grondwatercommissie. Daarbij wordt voorgeschreven, dat het stellen van de bedoelde uitzonderingen geschiedt bij provinciale verordening, welke aan de goedkeuring van de Kroon is onderworpen. In het kader van de goedkeuringsprocedure zal er voor zoveel nodig ook op moeten worden toegezien, dat in het provinciale beleid ten aanzien van het gebruik van deze uitzonderingsbevoegdheid voldoende harmonie bestaat; ook voor de direct betrokkenen (vergunningaanvrager, grondgebruiker e.a.) is dit van belang, vooral wanneer het gaat om het onttrekken of infiltreren van water in gebieden, die in verschillende provincies zijn gelegen doch die uit een oogpunt van grondwaterbeheer in beginsel op dezelfde wijze zouden kunnen worden beschouwd. Volledigheidshalve zij hier nog vermeld, dat wanneer onthouding van goedkeuring zou worden overwogen, de Raad van State moet worden gehoord ingevolge artikel 163 der Provinciewet. Vorenstaande leidt tot de conclusie dat de Grondwaterwet derhalve een tweetal onttrekkingen kent:

a. onttrekkingen krachtens een vergunning en
b. onttrekkingen zonder vergunning.

---

[1] Van het ter inzageleggen wordt tevoren kennis gegeven in de Nederlandse Staatscourant en in een of meer ter plaatse verspreid wordende dag-, nieuws- of advertentiebladen alsmede op de in de gemeente gebruikelijke wijze (waarmede het gemeentelijke publicatiebord wordt bedoeld).

De onttrekkingen waaraan geen of althans nog geen vergunningen ten grondslag liggen, zijn onder te verdelen in drie categorieën:

1. "zwarte" onttrekkingen
2. vrijgestelde onttrekkingen
3. onttrekkingen vooruitlopende op een vergunningverlening.

Ad 1. "zwarte" onttrekkingen.

Onder zwarte onttrekkingen worden verstaan de onttrekkingen die illegaal en oncontroleerbaar plaatsvinden.

Ad 2. Vrijgestelde onttrekkingen (artikel 15, lid 1).

Vrijgestelde onttrekkingen betreffen onttrekkingen waarvoor het verbod van artikel 14 GWW niet geldt. Bij de te stellen uitzonderingen op de vergunningplicht gaat het om de vraag in hoeverre bepaalde onttrekkingen wegens hun totale beslag op het beschikbare, te onttrekken hoeveelheid grondwater buiten beschouwing kunnen blijven. Dit laatste hangt niet alleen af van de omvang (en de duur) van de onttrekking, maar ook van de mate van kwetsbaarheid van het betreffende gebied voor grondwaterstandsdaling.

Ad 3. Onttrekkingen vooruitlopende op een vergunningverlening.

Deze groep onttrekkingen geschiedt voorlopig geheel voor risico van de onttrekker totdat op de aanvraag om een vergunning is beslist. Aan deze onttrekkingen kunnen reeds, zij het niet formeel, eisen worden gesteld.

De hierboven genoemde onttrekkingen worden derhalve niet beheerst door de Grondwaterwet. Voor het indienen van een eventuele vordering is men aangewezen op het Burgerlijk Wetboek, met name artikel 1401 zal in deze gevallen toepassing vinden [1].

5. Voorwaarden voor vergunningverlening.

De vergunningverlening op basis van de Grondwaterwet geschiedt door Gedeputeerde Staten.

Wil een vergunning die mogelijk schadelijke gevolgen voor derden oplevert bestand zijn tegen de toetsing van de zorgvuldigheid en de marginale redelijkheid (enige van de in acht te nemen algemene beginselen van behoorlijk bestuur) dan zal er voldaan moeten zijn aan een drietal vereisten [2].

---

[1] In voorbereiding is een K.B. waarin diegenen die nadeel van een onttrekking of van een infiltratie ondervinden, waaraan geen vergunning ten grondslag ligt, op gelijke wijze als degenen die schade lijden van een vergunningplichtige onttrekking, in staat worden gesteld de Technische Commissie Grondwaterbeheer (TCGB) om een onderzoek te vragen.

[2] Zie hieromtrent President Groningen 10 oktober 1978 NJ 1979, nr. 35 (Havenmond Delfzijl), Afdeling Rechtspraak 15 december 1981 AB 1982, nr. 298 (Baalderbrug) Afdeling Rechtspraak 12 januari 1982 AB 1982, nr. 299 (Paul Kruger Brug I) Afdeling Rechtspraak 9 september 1982 AB 1983, nr. 269 (De Klomp-Planken Wambuis) Afdeling Rechtspraak 24 oktober 1983 B.R. 1984, 424 (Hoogspanning IJsselcentrale)

A) Allereerst zal de omvang van de mogelijk optredende schade vooraf dienen te worden vastgesteld [1]. Dit zal kunnen geschieden door een objectief onderzoek in te stellen naar de mogelijk optredende vormen van schade in het invloedsgebied (= gebied waarbinnen mogelijk als gevolg van wijziging in de grondwaterstand door onttrekking/infiltratie schade zou kunnen optreden) alsmede een onderzoek te doen naar schade ondervangende - dan wel schadebeperkende maatregelen.

B) Op de tweede plaats behoort aan de betrokkene vooraf te worden medegedeeld op welke wijze en naar welke normen de omvang van die schade bepaald zal worden [2].

C) Ten derde moet de betrokkene in de gelegenheid worden gesteld zijn standpunten omtrent het bepalen van die schade uiteen te zetten. Dat kan doordat hij mondeling gehoord wordt of doordat hij de gelegenheid krijgt bezwaar te maken tegen de gevolgde schadevaststelling [2].

Eerst daarna zal de vergunningverlener gemotiveerd kunnen beslissen of de bij de vergunningverlening betrokken belangen voldoende waren omlijnd voor de vereiste belangenafweging.

Alvorens een vergunning wordt afgegeven dient dus een afweging plaats te vinden van alle mogelijke belangen welke met de onttrekking van water zijn gemoeid.

Tot de belangen waarmede in het kader van de vergunningverlening rekening moet worden gehouden behoren naast de belangen van de onttrekkers en het algemeen belang van het doelmatig beheer van het grondwater, ook de belangen van de eigenaar van onroerende goederen of van de rechthebbenden ten aanzien van het gebruik of genot van die goederen alsmede het natuur- en milieubelang. Deze belangen betreffen wijzigingen in de grondwaterstand en waterkwaliteit en wel in zoverre bedoelde onroerende goederen van een wijziging in die stand en daarmee verband houdende kwaliteitsveranderingen schade of nadeel kunnen ondervinden.

De vergunninghouder dient dan ook het redelijkerwijs mogelijke te doen teneinde te voorkomen dat de provincie (vergunningverlener dan wel

---

1) Zie President Breda 28 oktober 1975 BR 1976, 166 bevestigd door Hof Den Bosch 13 juli 1976, NJ 1978, 121. Een industrieschap dat ter realisering van een bestemmingsplan met opspuiten was begonnen, werd geboden een voorafgaand onderzoek te laten verrichten opdat over eventuele latere verziltingsschade duidelijkheid zou bestaan. Een aanbod om het onderzoek op kosten van ongelijk te verrichten was onvoldoende.

2) De TCGB is van oordeel dat deze aspecten voldoende gewaarborgd zijn in de Grondwaterwet.

derden tengevolge van het gebruik van de vergunning schade lijden [1]. Het vergunningenstelsel van de Grondwaterwet biedt mits goed gehanteerd, voldoende waarborgen voor de bescherming van de belangen van eigenaren onroerende goederen of van rechthebbenden ten aanzien van het gebruik of genot van die goederen. De eerste waarborg bestaat uit de deskundigheid van de Technische Commissie Grondwaterbeheer, (TCGB) die rapporteert over de vergunningaanvraag op grond van de Grondwaterwet [2]. Op de tweede plaats hebben de provincies tal van mogelijkheden om aan de te verlenen vergunning zodanige voorschriften te verbinden dat de wateronttrekking (infiltratie) op zorgvuldige wijze plaatsvindt.

---

[1] Ook bijvoorbeeld voor niet vergunningplichtige bronbemalingen geldt dat met de belangen van derden zorgvuldig rekening moet worden gehouden. Bronbemaling is immers niet zonder risico van schade. Indien grondwater wordt onttrokken kan dit invloed hebben op aangrenzende percelen. Men denke aan uitdroging en zetting van de grond, waardoor agrarische (gewas)schade kan ontstaan of de hechtheid van de bebouwing wordt aangetast.
Zie hieromtrent Mr. A.C. Otten, Aansprakelijkheid voor bronbemaling onder vigeur van de Grondwaterwet. Bouwrecht 1985, blz. 728-734. In concreto betekent dit onder meer dat met belanghebbenden tevoren overleg gepleegd moet worden over de te verrichten grondmechanische bodemonderzoekingen en de te nemen maatregelen ter voorkoming of beperking van schade. Blijkens de jurisprudentie van de burgerlijke rechter wordt een onderzoeksplicht des te eerder aangenomen naarmate het werk ingrijpender, de bodemgesteldheid ongewoner, of de aard van de omliggende bebouwing/terreingesteldheid meer bijzonder is. Zie Hoge Raad 9 maart 1973, NJ 1973, 464. Blijkt uit onderzoek dat de kans op schade niet is uitgesloten, dan dient een bouwwijze gekozen te worden of maatregelen getroffen te worden waardoor schade wordt voorkomen. (Er wordt immers ingegrepen in de bestaande toestand). HR 14 mei 1886 W 5288. Op de niet-vergunningplichtige onttrekkingen rust geen gedoogplicht ex artikel 31 GWW voor derden. Zo nodig kan het werk door de rechter in kort geding worden stilgelegd. Alleen wanneer de stopzetting van de bronbemaling ondanks duidelijke schade nog veel grotere schade zou opleveren voor de onttrekker, kan de rechter soms de gevraagde stopzetting weigeren. Zie hieromtrent President Rechtbank Utrecht, 2 februari 1983, Kort Geding 1983, nr. 78.
Wel dient in de gevallen waarin gelaedeerden een aktie tot verbod van verdere stoornis worden ontnomen, schadevergoeding vooraf vergoed, althans verzekerd te worden.

[2] Zie artikel 17 Grondwaterwet. Het tweede lid bepaalt dat Provinciale Staten onder goedkeuring van de Minister van Verkeer en Waterstaat bij verordening kunnen bepalen voor welke onttrekkingen de TCGB niet behoeft te worden verzocht rapport uit te brengen over de aanvraag.

In het rapport van de TCGB op de vergunningaanvrage alsmede bij de door de provincie af te geven vergunning dienen in ieder geval de navolgende zaken (voorschriften) verplicht onderzocht danwel opgenomen te worden [1].

1) de onttrekkingslocatie;
2) het aangeven van het invloedsgebied waarbinnen het als gevolg van de onttrekking (infiltratie) in ieder geval voorzienbaar is dat mogelijkerwijs schade/nadeel zou kunnen optreden;
3) het ter plaatse beschrijven van het invloedsgebied;
4) een objectief onderzoek naar de in het invloedsgebied (schadegebied) optredende vormen (soorten) van schade, alsmede een onderzoek naar schade-ondervangende maatregelen;
5) een onderzoek naar een mogelijk verband tussen veranderingen in de grondwaterstand en een bepaalde schade, en wanneer dit verband aanwezig blijkt te zijn naar de mate waarin die schade door een (nieuwe) onttrekking (infiltratie) veroorzaakt (verhoogd) wordt; [2]
6) het aangeven van de maximale hoeveelheid water in m3 per tijdseenheid die onttrokken mag worden (hetzij door middel van infiltratie in de bodem wordt gebracht) soms gesplitst per bodemlaag;
7) het opnemen en daarvan aantekening houden van de hoeveelheden water die daadwerkelijk onttrokken casu quo geïnfiltreerd worden; soms ook gesplitst per jaar.
8) het doel van de onttrekking.

De navolgende zaken dienen facultatief per onttrekking/infiltratie te worden bezien en kunnen zonodig worden opgenomen

1) het oprichten van een peilbuizennet; het plaatsen van peilbuizen met filters dient in overleg te geschieden met de Technische Commissie Grondwaterbeheer;
2) het bepalen dat op de voorgeschreven data, de hoogte van het grondwater, zoals waargenomen in de peilbuizen en putten, moet worden opgenomen (grondwaterstandmetingen). Het bepalen dat van de hiervoren bedoelde waarnemingen aantekening wordt gehouden en dat daarvan aan het Archief van Grondwaterstanden van de Dienst Grondwaterverkenning TNO te Delft jaarlijks een afschrift wordt gezonden; [3]

---

[1]) De navolgende opsomming beoogt niet limitatief te zijn. Zie ten aanzien van het verstrekken van gegevens het KB van 27 augustus 1985, houdende voorschriften ter uitvoering van het bepaalde in de artikelen 11, tweede lid, en 12 eerste lid, van de Grondwaterwet (Stb. 1985, 531).

[2]) Tevens dient een beschrijving te worden gegeven van de invloed van reeds bestaande onttrekkingen en infiltraties op het grondwaterregime. Zie verder ook het grondwaterplan.

[3]) Het door de onttrekkers (waterleidingmaatschappijen, industrie) achterwege laten van dergelijke gegevens of het niet voorhanden zijn komt voor rekening en risico van de onttrekkers.

3) Het bepalen van de soorten peilbuizen;

4) ten aanzien van een infiltratie kan worden opgenomen dat dient te worden nagegaan hoe en in welke mate het geïnfiltreerde (oppervlakte)water zich in de betrokken bodemlagen verspreidt;

5) bepalen dat de vergunninghouder, nader te noemen belanghebbenden op de hoogte dient te houden (te informeren) van de ontwikkeling van de wateronttrekking (infiltratie) in onderhavige winplaats; [1])

6) het opnemen van de voorwaarde dat de vergunninghouder het redelijkerwijs mogelijke doet om schade voor provincie casu quo derden tengevolge van het gebruik van de vergunning of (voortijdige) stopzetting te voorkomen; [2])

7) ingeval van een vergunningsplichtige bronbemaling kan worden bepaald dat de start van de bronbemaling zodanig wordt gekozen dat de bronbemaling zo min mogelijke voorjaar- en zomerperiode(n) zal bevatten;

8) eventuele gebreken aan bestaande bebouwing, binnen een straal van bijv. 500 meter van het centrum van de bemaling dienen fotografisch te worden vastgelegd;

9) indien de onttrekking definitief zal worden beëindigd, dienen de pompputten alsmede de voorgeschreven peilputten tot genoegen van de Technische Commissie Grondwaterbeheer alsmede Gedeputeerde Staten te worden gedicht;

10) Het expliciet opnemen van de verplichting tot vergoeding van de kosten van voorzieningen welke zullen leiden tot voorkoming althans beperking van de schade tengevolge van een onttrekking.

11) Het opnemen dat de Vergunninghouder gehouden is metingen en waarnemingen zodanig te be- en verwerken dat inzicht kan worden verkregen in de relatie tussen de optredende verlagingen en zettingen, soms beperkt tot de voorwaarde dat indien binnen drie maanden na het indienen van enige schadeclaim met een betrokkene niet tot overeenstemming kan worden gekomen, de vergunninghouder gehouden is een analyserapport (van de ver- en bewerkte gegevens) aan gedeputeerde staten aan te bieden. Veelal is tevens bepaald dat het analyseonderzoek in overleg met provincie en/of TCGB moet plaats vinden.

Tevens kan een onderzoeksverplichting in de definitieve vergunning worden opgenomen. De verplichting tot onderzoek kan als volgt geredigeerd worden:

---

1) Zie KB 11 juni 1982 nr. 34, NJ. AB 1982, nr. 489, Grondwaterwet Waterleidingbedrijven, artikel 12 lid 4: reikwijdte voorschriftenregime vergunning.

2) Zie KB 12 februari 1982, nr. 24, NJ. AB 1982 nr. 171. Hier wordt onderkend, dat rechtmatig in het algemeen belang geboden overheidsoptreden ook dient te voldoen aan een publiekrechtelijk te verankeren rechtseis, dat dit in juiste, aanvaardbare proporties dient te staan tot andere te laederen belangen van derden (: publiekrechtelijke "proportionaliteits"-beginsel: geen algemeen belang mag zo absoluut worden gediend dat andere belangen daarbij - onnodig - geheel worden weggecijferd).

a) ter bepaling van de bodemconstanten van het diepe watervoerende pakket dient de winning in de vorm van een pompproef aan te vangen, waarbij door middel van 1 put gedurende 3 à 4 weken wordt onttrokken. Tijdens deze periode dienen waarnemingen te geschieden zoals bij een pompproef gebruikelijk is. Ter bepaling van de mogelijke invloed op het freatisch vlak dient de onttrekking hierna te worden voortgezet met alle putten, waarbij gedurende één jaar een zo constant mogelijk debiet worden onttrokken;

b) onderzoek dient te worden uitgevoerd naar de mate waarin het grondwater wordt gevoed door de diverse waterlopen en beken in het gebied, mede ter bepaling van grondwaterstand-afvoerrelaties, waarbij een verband dient te worden gelegd met de voorschriften van overige vergunningen, alsmede met het regionaal geohydrologisch onderzoek in dit gebied.

c) indien de resultaten van voornoemde onderzoeken daartoe aanleiding geven dient in overleg met het technisch secretariaat van de TCGB een herzien modelonderzoek te worden verricht teneinde inzicht te verkrijgen in de invloed van de winning op de stijghoogten van het grondwater in het ondiepe, middeldiepe en diepe watervoerende pakket.
In het model dienen de volgens het voorgaande berekende bodemconstanten, alsmede de invloed van oppervlaktewater te worden ingevoerd. Het model dient aan gemeten grondwaterstijghoogten te worden geijkt.

Bij de vergunningverlening kan het voorbehoud worden gemaakt dat deze geschiedt voor een proeftijd (artikel 22 GWW), van ten hoogste vijf jaren. Na afloop van de duur, waarvoor deze vergunning is verleend kan de vergunning opnieuw voor een proeftijd worden verleend. De gezamenlijke proeftijden mogen een periode van tien jaar niet overtreffen.
De situatie kan zich immers voordoen, dat blijkens het onderzoek van de Technische Commissie Grondwaterbeheer de gevolgen van de voorgenomen onttrekking of infiltratie in sommige opzichten op korte termijn onvoldoende zijn te beoordelen, zonder dat dit evenwel betekent dat aan de onttrekking of infiltratie onaanvaardbare risico's zouden zijn verbonden.[1)]

[1)] Zie ook artikel 16 Hinderwet "Indien over de te verwachten schade of hinder of het te verwachten gevaar voor een inrichting niet met voldoende zekerheid kan worden geoordeeld, of indien uit de aard van de inrichting haar tijdelijk karakter voortvloeit, kan het gemeentebestuur de vergunning verlenen voor een bepaalde termijn".

Ter beperking van de onzekere situatie voor de vergunninghouder is een limiet gesteld aan de periode gedurende welke aan de vergunning een proeftijd met inbegrip van verlenging kan worden verbonden.

6. Wijziging of intrekking van een vergunning.

De Grondwaterwet bevat enkele bepalingen met betrekking tot het wijzigen of intrekken van aan de vergunning verbonden voorschriften en het intrekken van de vergunning. De aanleiding voor de bedoelde wijziging of intrekking kan van drieërlei aard zijn. Zij kan in de eerste plaats zijn gelegen in nieuwe ontwikkelingen, zoals de toeneming van de behoefte aan water van bepaalde kwaliteit of een andere waardering van bepaalde belangen (bijvoorbeeld het behoud van de natuur), die ertoe nopen in een bepaald gebied de bestaande onttrekkingen aan een nieuwe beoordeling in het kader van het grondwaterbeheer te onderwerpen. Dit geldt met name de onttrekkingen die vóór het in werking treden van de wet al feitelijk plaatsvonden (zie de overgangsbepalingen in de artikelen 54-55), doch behoeft ook voor onttrekkingen waarvoor op grond van de nieuwe wet vergunningen zullen worden verleend in beginsel niet te worden uitgesloten.
Ten tweede kan die aanleiding de gevolgen betreffen van het gebruik maken van de vergunning. Het is immers mogelijk dat het door de wet voorgeschreven onderzoek naar de mogelijke gevolgen van de voorgenomen onttrekking of infiltratie, dan wel van de gevraagde uitbreiding daarvan, aanvankelijk tot het oordeel heeft geleid dat deze niet van dien aard zijn dat de vergunning of wijziging van de vergunning zou moeten worden geweigerd, doch dat vervolgens - nadat van de vergunning gedurende zekere tijd gebruik is gemaakt - de gevolgen toch omvangrijker blijken te zijn dat werd verwacht of dat onvoorzienbare gevolgen blijken te zijn opgetreden. Ook het tegendeel kan zich voordoen, namelijk dat de gevolgen achteraf het stellen van lichtere voorwaarden rechtvaardigen.
Ten derde kan de gehele of gedeeltelijke intrekking van een vergunning of wijziging van de daaraan verbonden voorschriften nodig zijn om gunstig te kunnen beschikken op de aanvraag tot verlening of uitbreiding van een andere vergunning.
De Grondwaterwet bepaalt ten aanzien van al deze gevallen uitdrukkelijk dat belanghebbenden resp. de vergunninghouder wijziging of intrekking kunnen verzoeken, voorzover Gedeputeerde staten daartoe reeds niet uit eigen beweging zouden zijn overgegaan (artikel 24 en 26). Daarnaast noemt artikel 25 een aantal intrekkingsgronden die voor zichzelf spreken.

7. Bestuurlijke organisatie, adviesorganen.

De uitvoering van de Grondwaterwet berust bij de provincies.
Het provinciaal bestuur wordt bijgestaan door de Provinciale grondwatercommissie. Het toezicht op de uitvoering van de Grondwaterwet berust bij het Rijk (het Ministerie van Verkeer en Waterstaat). Het wordt bijgestaan door de Commissie Grondwaterbeheer en de subcommissie hiervan, de Technische Commissie Grondwaterbeheer (TCGB).

a) De Provinciale Grondwatercommissie.

De Provinciale Grondwatercommissie bestaat uit door de Provinciale Staten aan te wijzen leden en bij algemene maatregel van bestuur KB van 1 oktober 1982 aan te wijzen rijksambtenaren, die ambtshalve lid zijn van de commissie (Verkeer en Waterstaat, Landbouw en Visserij, Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer).
De taak en werkwijze van de commissie kunnen worden voorgeschreven door de Gedeputeerde Staten (artikel 7 GWW).
De taak van de Provinciale Grondwatercommissie bestaat uit:

1) het adviseren van Gedeputeerde staten over hun taak ingevolge de GWW;
2) het gehoord worden door GS bij voorbereiding van het provinciale grondwaterplan (artikel 9 GWW);
3) het gehoord worden over de tekst en vergunningvoorschriften bij vergunningverlening (artikel 21 GWW);
4) het gehoord worden over een ambtshalve wijziging of intrekking van vergunningvoorschriften alsmede over de intrekking van de vergunning (artikel 24 GWW);
5) het gehoord worden over de onmiddellijke inwerkingtreding van de vergunning.

b) De Commissie Grondwaterbeheer (CGB) (artikel 2 GWW).

De Commissie Grondwaterbeheer bestaat met het oog op beleidsadviezen die zij aan de Minister van Verkeer en Waterstaat over aangelegenheden het grondwaterbeheer betreffende heeft uit te brengen, uit een brede en veelzijdige samenstelling.
De Commissie dient voorts colleges van advies en bijstand aan de regering op hun verzoek of uit eigen beweging rechtstreeks van advies indien bij de aangelegenheden waarover de colleges adviseren, het grondwaterbeheer is betrokken. De commissie bestaat uit maximaal 21 leden, die voor een periode van 4 jaar worden benoemd, zowel de betrokken departementen als organisaties die bij het grondwaterbeheer betrokken belangen behartigen (drinkwatervoorziening, landbouw, in-

dustrie, ruimtelijke ordening, natuurbehoud, enz.) zijn daarin vertegenwoordigd. Ook uit de kring van de provincies en van de waterschappen en gemeenten zijn vertegenwoordigers in de commissie opgenomen. De wetgever heeft hierbij voor ogen gestaan een onderling zoveel mogelijk gelijke vertegenwoordiging in de Commissie van drie elementen, welke worden gevormd door respectievelijk de in algemene zin uit hoofde van hun taak bij het grondwaterbeheer betrokken openbare besturen en de organisaties van enerzijds de belangen die door onttrekking van grondwater of infiltratie worden gebaat en anderzijds de mogelijk daardoor geschade belangen (zie voor de samenstelling voorts artikel 3 GWW). De taak van de Commissie Grondwaterbeheer bestaat uit:

1) advisering van de minister en colleges van advies en bijstand (artikel 2 GWW);
2) gehoord worden met name bij algemene maatregelen van bestuur betreffende de infiltratie van water, de onttrekking van grondwater (meting, registratie, kwaliteit) en met betrekking tot de kosten voor noodzakelijke onderzoekingen aangaande het grondwaterbeheer;
3) gehoord worden bij goedkeuringen van verordeningen van Provinciale Staten;
4) gehoord worden bij beroepen inzake vergunningen en schadevergoedingen ex artikel 40, 41, 42 GWW;
5) ontvangen afschrift van de verordening van Gedeputeerde Staten inzake de afwijkingen van rapportageperioden (artikel 12, lid 2 juncto artikel 11 lid 1, sub c GWW);
6) gehoord worden bij verordeningen van provinciale staten, inzake gevallen waarvoor de registratieplicht niet geldt (artikel 11, lid 3 GWW).

c) <u>De Technische Commissie Grondwaterbeheer (TCGB)</u>.

De Technische Commissie Grondwaterbeheer (TCGB) is een subcommissie van de Commissie Grondwaterbeheer.

De TCGB heeft een drieledige taak:

1) ingevolge artikel 5 GWW zal zij de Commissie Grondwaterbeheer als subcommissie bijstaan, wanneer deze bij de vervulling van haar beleidsadviserende taak behoefte heeft aan een advies over zaken, waarvoor speciale deskundigheid is vereist;

2) Verder heeft deze commissie een zelfstandig adviserende taak inzake de gevolgen die zijn verbonden aan onttrekkingen of infiltraties waarvoor een vergunning is aangevraagd of is verleend. De TCGB heeft dus een taak zowel bij de vergunningaanvraag (maakt hieromtrent een rapport op zoals hiervoren is omschreven [1]) als bij de vaststelling van de schade en de oorzaak die daaraan ten grondslag ligt. Het onderzoek naar een mogelijk verband tussen veranderingen in de grondwaterstand en een bepaalde schade en vervolgens, wanneer dat verband aanwezig blijkt te zijn, naar de mate waarin die schade aan een bepaalde grondwateronttrekking (of meerdere van die onttrekkingen) kan worden toegeschreven, vereist een bijzondere kennis en ervaring met dit soort aangelegenheden, die juist aanwezig zal zijn bij de Technische Commissie Grondwaterbeheer.

   Op deze commissie zal voor het instellen van een dergelijk onderzoek een beroep kunnen worden gedaan door hen, die om welke reden dan ook menen schade te lijden als gevolg van een grondwateronttrekking of een infiltratie van water.

   Wanneer deze commissie op grond van haar onderzoek van oordeel is dat de schade geheel of voor een deel wordt veroorzaakt door het onttrekken of het infiltreren dat plaatsvindt krachtens een vergunning, zal zij over de ondervanging of de vergoeding van de schade dan wel over eventuele overneming van onroerende goederen, advies uitbrengen aan degene die schade lijdt en aan de vergunninghouder. Ter voorkoming van mogelijk misverstand zij onderstreept dat het bij de inschakeling van de Technische Commissie Grondwaterbeheer gaat om een mogelijkheid waarvan de gelaedeerden gebruik kunnen maken. Zij zijn daartoe geenszins verplicht. Degene die schade lijdt blijft dan ook te allen tijde bevoegd zich met een vordering rechtstreeks te wenden tot de burgerlijke rechter (artikel 35).

3) De Technische Commissie Grondwaterbeheer heeft, ingeval zij overeenkomstig artikel 38, tweede lid, zowel aan de gelaedeerde als aan de vergunninghouder advies heeft uitgebracht, tevens een bemiddelende functie te vervullen. Zij tracht partijen, wanneer een van haar of zij beiden bezwaar hebben tegen het advies, bij elkaar te brengen, eventueel na het uitbrengen van een nader advies dat met die bezwaren rekening houdt. Deze bepaling geeft de procedure aan die daarbij zal worden gevolgd. Partijen kunnen overeenkomen dat zij het advies of het nader advies als bindend aanvaarden [2].

---

[1]) Het betreft veelal een technische advisering van provincies bij een vergunningaanvrage.

[2]) Uiteraard kunnen gelaedeerde(n) en vergunninghouder ook zonder een advies van de TCGB in te winnen in onderling overleg tot een regeling van de schade komen.

Deze zinsnede impliceert dat de TCGB het advies nader zal dienen uit te werken, casu quo juridisch zal dienen te onderbouwen.
De TCGB zal echter in haar advies de wensen van partijen ten aanzien van een overeen te komen schaderegeling mede dienen te betrekken. Een en ander uiteraard binnen het door het recht daartoe geschapen kader. Het bereiken van een door partijen voorgestane schaderegeling vormde immers het oogmerk voor het inschakelen van de TCGB door de wetgever.
De Technische Commissie Grondwaterbeheer is samengesteld uit deskundigen op het gebied van:

a) geohydrologie
b) waterhuishouding
c) landbouw
d) bosbouw
e) ecologie
f) bestuursrecht
g) schaderecht
h) drink- en industriewatervoorziening
i) grondmechanica.

Zij kunnen profiteren van ervaring en kennis welke gedurende een reeks van jaren is verworven in de commissie inzake de onttrekkingen voor de openbare drinkwatervoorziening, ingesteld bij artikel 3 van de Grondwaterwet Waterleidingbedrijven (de Cogrowa). Omtrent de overige onttrekkingen, waarop die wet niet van toepassing was, doch met het oog waarop wel een Hinderwetvergunning was vereist vanwege de inrichting waarmede het grondwater werd onttrokken, was dit de Commissie inzake wateronttrekking aan de bodem (de COWABO) ingesteld bij Koninklijk besluit van 31 januari 1934. Deze Commissie adviseerde provinciale- en gemeentebesturen, met betrekking tot grondwateronttrekkingen. De Technische Commissie Grondwaterbeheer heeft de taak van beide bovengenoemde commissies grotendeels overgenomen.

8. Gedoogplicht (artikelen 31 t/m 33)

De grondwaterwet is een van de weinige voorbeelden waarbij de schade toebrengende gedraging (feitelijk handelen) wordt gerechtvaardigd door een vergunningsaanvraag dan wel een verleende vergunning, in die zin dat de gelaedeerde geen verbodsactie meer kan instellen tegen de vergunningaanvrager casu quo de vergunninghouder.

Op grond van de artikelen 31 t/m 33 kunnen Gedeputeerde Staten in de navolgende gevallen een gedoogplicht opleggen:

A) Tot het verrichten van onderzoekingen.

1) Eigen initiatief (artikel 31).

Indien Gedeputeerde Staten oordelen dat een onderzoek ter plaatse nodig is in verband met de toepassing van de Grondwaterwet zijn zij bevoegd aan rechthebbenden ten aanzien van de gronden of wateren waar dat onderzoek wordt ingesteld de verplichting op te leggen, het onderzoek, het aanbrengen, het aanwezig zijn, het onderhoud, het gebruik en het verwijderen van de voor dat onderzoek nodige middelen te gedogen, onverminderd het recht van deze rechthebbenden op schadevergoeding.

De gedoogplicht ten behoeve van de te verrichten onderzoekingen kan ook voor onbepaalde tijd worden opgelegd, bijvoorbeeld met betrekking tot de aanwezigheid van peilbuizen om de gevolgen van de onttrekking of infiltratie regelmatig te kunnen waarnemen.

Op grond van deze bepaling kunnen rechthebbenden ertoe worden verplicht toe te staan (te gedogen) dat voor het verkrijgen van gegevens in hun gronden (of wateren) bepaalde werkzaamheden plaatsvinden - waartoe terreinen moeten worden betreden - alsmede tot dat doel enige apparatuur (peilschalen e.d.) wordt geplaatst, met andere woorden ingrepen van zeer geringe en in het algemeen tijdelijke aard.

Gelet hierop staat voor de belanghebbenden geen beroep hiertegen open. Wel dienen de rechthebbenden terminste twee weken voor de aanvang van het onderzoek schriftelijk in kennis te worden gesteld van de hen opgelegde gedoogplicht.

2) Op verzoek van een aanvrager of houder van een vergunning of hij die voornemens is een aanvraag voor een vergunning in te dienen (artikel 32).

Op een dergelijk verzoek ter verkrijging van de bij de aanvraag om een vergunning over te leggen gegevens kunnen Gedeputeerde Staten rechthebbenden een gedoogplicht ex artikel 31 opleggen ten aanzien van gronden of wateren voor het verrichten van dat onderzoek. Gedeputeerde Staten stellen bij het opleggen van deze gedoogplicht zodanige voorwaarden (garanties), dat de vergoeding van de schade aan rechthebbende op voldoende wijze is verzekerd.

B) Onttrekking, infiltratie (artikel 33)

Artikel 33, dat de wettelijke gedoogplicht ten aanzien van de onttrekking/infiltratie regelt, stelt dat rechthebbenden ten aanzien van enig onroerend goed, waarin het grondwater invloed ondergaat door een onttrekking of infiltratie krachtens een vergunning verplicht zijn die onttrekking of infiltratie te gedogen onverminderd het bepaalde in artikel 35, eerste (ondervanging) tweede (schadevergoeding) en derde (overneming onroerend goed) lid.

Artikel 33 bevat derhalve de wettelijke verplichting voor bedoelde eigenaren en andere rechthebbenden om het onttrekken en infiltreren krachtens de vergunning te gedogen [1]. Met dit laatste wordt tevens aangesloten bij het stelsel van de Grondwaterwet Waterleidingbedrijven, die in artikel 6 in een zelfde gedoogplicht voorziet. De behoefte aan een dergelijke gedoogplicht vormde zelfs in belangrijke mate de aanleiding voor het tot stand brengen van die wet; zie de memorie van toelichting op het desbetreffende ontwerp van wet (zitting 1951-1952-2522, stuk nr. 3, blz. 2) [2].

9. Eigendom van het Grondwater

Het zich in de bodem bevindende grondwater - er zij voor alle duidelijkheid op gewezen - behoort niet tot de eigendom van de bovengrond. Het grondwater is een res nullius [3] voorzover het niet via een bron, put of pomp aan de oppervlakte is gekomen. Is dit wel het geval dan is de grondeigenaar er automatisch eigenaar van.

Het Nieuw Burgerlijk Wetboek (NBW) regelt deze materie expliciet in artikel 5.3.1.

De eigendom van de grond omvat, voorzover de wet niet anders bepaalt:

a. de bovengrond;

b. de daaronder zich bevindende aardlagen;

c. het grondwater dat door een bron, put of pomp aan de oppervlakte is gekomen;

---

1) Voor een kritische kanttekening ten aanzien van het systeem van de Grondwaterwet zie Mr. A.C. Otten; Aansprakelijkheid voor bronbemaling onder vigeur van de Grondwaterwet. Bouwrecht 1985, pag. 733. Hij vraagt zich af waarom geen aansluiting is gezocht bij artikel 6.3.1. 5b Nieuw Burgerlijk Wetboek met de mogelijkheid van een rechterlijke beslissing.

2) Zie Tweede Kamer, Zitting 1975-1976, 13705 nr. 1-3, blz. 30.

3) Zaak, die aan niemand toebehoort.

d. het water dat zich op de grond bevindt en niet in open gemeenschap met water op eens anders erf staat;

e. gebouwen en werken die duurzaam met de grond zijn verenigd, hetzij rechtstreeks, hetzij door vereniging met andere gebouwen en werken, voor zover ze geen bestanddeel zijn van eens anders onroerende zaak;

f. met de grond verenigde beplantingen.

Bij het trekken van de grens tussen zaken die aan de grondeigenaar behoren en zaken die res nullius zijn moet als criterium dienen de vraag of de zaken zodanig in de macht van de grondeigenaar zijn, dat deze als bezitter kan worden beschouwd. Het NBW gaat ervan uit dat dit ten aanzien van het water, dat in open verbinding staat met water op een ander erf, niet het geval is. De grondeigenaar is buiten staat om te verhinderen dat het water wegvloeit ten gevolge van de wind, van het aftappen van water op naburige erven e.d. Ook als het water niet stroomt kan het immers vrij circuleren naar andere erven. Eerst indien die mogelijkheid van circulatie is uitgesloten behoort het eigendom van de grondeigenaar te zijn. Om dezelfde reden dient grondwater eerst eigendom van de grondeigenaar te worden wanneer het aan de circulatie onder de erven is onttrokken.

10. Schadevergoeding (artikelen 34 t/m 42)

De omstandigheid dat de rechthebbenden het onderzoek, de onttrekking/infiltratie moeten gedogen (de wet sluit immers een verbod van verdere stoornis uit), houdt tevens in, dat de aantasting van hun rechten, welke voortvloeit uit het onderzoek casu quo uit het van de vergunning gemaakte gebruik niet onrechtmatig is. De Grondwaterwet regelt de volgende, limitatief opgesomde schadegevallen:

1) De schade ingevolge het onderzoek ex artikelen 31 (eigen initiatief Gedeputeerde Staten) en 32. (op verzoek van de aanvrager of houder van een vergunning) Deze schade wordt vergoed door de provincie onderscheidelijk door degene op wiens verzoek voor het onderzoek een gedoogplicht is opgelegd.
De vordering tot schadevergoeding staat ter kennisneming van de kantonrechter, van het kanton waarin de gronden of wateren zijn gelegen (artikel 34).

2) De schade aan een onroerend goed, welke is veroorzaakt door een onttrekking of infiltratie krachtens een vergunning. De Grondwaterwet voorziet in artikel 35 in een bijzondere wettelijke schadevergoedingsplicht voor de vergunninghouder [1].

Artikel 35 GWW bepaalt:

a) dat de schade aan een onroerend goed, welke is veroorzaakt door een onttrekking of infiltratie krachtens een vergunning als bedoeld in artikel 14, eerste lid, door de vergunninghouder, indien en voorzover dit redelijkerwijze [2] kan worden gevergd, wordt ondervangen.
In de Grondwaterwet wordt de verplichting van de vergunninghouder om maatregelen te nemen ter ondervanging van schade vooropgesteld. Het uitgangspunt is derhalve dat de schade in principe dient te worden ondervangen. Hierbij wordt gedacht aan de mogelijkheid dat bij schade aan de bodemgesteldheid, waardoor bijvoorbeeld het produktievermogen van de grond nadelig wordt beïnvloed, maatregelen zijn te nemen ter beperking of compensatie van de gevolgen van de grondwateronttrekking (bijvoorbeeld extra bemaling voor het op peil houden van de grondwaterstand, de bouw van beweegbare stuwen en open watergangen, waarmede de afvoer kan worden gereguleerd). Hiermede wordt dus gedoeld op schadecompenserende maatregelen;

b) dat indien en voorzover de schade niet is te ondervangen, de vergunninghouder desgevorderd verplicht is jegens ieder die enig recht op het gebruik of het genot van het onroerend goed heeft, die schade te vergoeden. Slechts indien het ondervangen van de schade, gezien de verhouding waarin de hoogte van de daarvoor te maken kosten staat tot het daarmede te bereiken resultaat, in redelijkheid niet kan worden verlangd, zal kunnen worden volstaan met de betaling van schadevergoeding in geld. Uiteraard zal schade die is ontstaan doordat de voorzieningen te laat, niet afdoende of in het geheel niet zijn getroffen (bijvoorbeeld oogstschade) geheel in geld moeten worden vergoed;

---

[1]) Er is echter geen waarborg (zekerheidsstelling) in de wet opgenomen waardoor zekerheid wordt geboden dat weinig draagkrachtige grondwateronttrekkers hun schadevergoedingsplicht daadwerkelijk nakomen.

[2]) Aangenomen moet worden dat de kosten van ondervanging in een bepaalde verhouding dienen te staan tot de optredende schade. Indien bijvoorbeeld de kosten van ondervanging beduidend hoger zijn, dan de kosten verbonden aan het herstel van de schade zal in redelijkheid geen ondervanging kunnen worden gevergd.

c) dat niettemin een eigenaar van het onroerend goed, indien door de aard of de omvang van de schade de eigendom van dat goed voor hem van te geringe betekenis is geworden, kan vorderen dat de vergunninghouder het onroerend goed in eigendom overneemt [1].

In de Grondwaterwet is een regeling getroffen voor het geval dat de schade voor bepaalde grondpercelen of andere objecten, een permanent karakter draagt en bovendien van zodanige aard en omvang is, dat de eigenaar of de gebruikers er weinig of geen belang meer bij zal hebben het resterende genot of gebruik van het betreffende onroerend goed te behouden. In dat geval zal hun belang veeleer zijn gelegen in een volledige overneming van het onroerend goed door de vergunninghouder. Deze situatie vormt derhalve het spiegelbeeld van die bij onteigening: het belang van de eigendomsovergang is primair aanwezig aan de zijde van degene die de eigendom wil afstaan. Artikel 35, derde lid, voorziet daarom in de bevoegdheid voor de eigenaar om in zo'n geval van de vergunninghouder te vorderen dat hij de betreffende onroerende goederen van hem overneemt. Indien de vergunninghouder weigert daartoe over te gaan dan wel indien de eigenaar en de vergunninghouder niet met elkaar tot overeenstemming kunnen komen over de te betalen overnemingssom, kan de eigenaar bij de burgerlijke rechter een vordering tegen de onttrekker instellen strekkende tot overname van die goederen [2]. De in lid 3 (art. 35 GWW) bedoelde vordering kan ook worden ingesteld na aanvaarding van de schadevergoeding ex lid 2. Aangezien de gevolgen van een wijziging van de grondwaterstand zich niet steeds direct in volle omvang manifesteren, is het mogelijk, dat de eigenaar aanvankelijk heeft ingestemd met vergoeding van de schade, waarbij rekening is gehouden met de waardevermindering van het goed. Het vierde lid onderstreept, dat de vordering tot overneming ook kan worden ingesteld ter aanvulling van de schadevergoeding en voorkomt tevens dat de eigenaar na aanvaarding van een aanbod tot schadevergoeding niet ontvankelijk zou zijn in zijn vordering tot overneming. Bij de bepaling van de overnemingssom zal uiteraard rekening moeten worden gehouden met hetgeen bij een eventuele eerdere schadevergoeding is ontvangen wegens de waardevermindering van het onroerend goed.

De vorderingen ex artikel 35 staan ter kennisneming van de rechtbank binnen wier rechtsgebied het onroerend goed of het grootste gedeelte daarvan is gelegen.

---

[1]) Het eigendomsrecht is dan immers geheel uitgehold.

[2]) Tweede Kamer, zitting 1975-1976, 13705, nr. 1-3, blz. 30, 31.

Voor de vaststelling van de overnemingssom zijn een aantal bepalingen van de gerechtelijke onteigeningsprocedure die de begroting van de schadeloosstelling door deskundigen betreffen van overeenkomstige toepassing verklaard.

Niet van toepassing zijn verklaard de tot de regeling van die procedure behorende bepalingen, betreffende de indiening en de behandeling van bezwaarschriften tegen het deskundigenrapport zulks teneinde een (voor gevallen als de onderhavige) te lange procedure te vermijden.

NBI De in artikel 35 omschreven algemene verplichting om schade aan onroerende goederen te vergoeden aan rechthebbenden op die onroerende goederen strekt zich uiteraard ook uit tot schade aan natuurgebieden en de rechthebbenden op die gebieden. Deze rechthebbenden kunnen zowel zijn natuurlijke personen als openbare of andere rechtspersonen.

NBII Met betrekking tot de verplichting van de vergunninghouder om onroerende goederen van de eigenaar over te nemen in geval deze door de toegebrachte schade voor die eigenaar hun belang hebben verloren is de vraag gesteld of de overheid in de plaats van de vergunninghouder zou kunnen treden, bijvoorbeeld om die onroerende goederen na aankoop tot natuurgebied te bestemmen. Hoewel dit in de praktijk wellicht minder vaak aan de orde zal komen is het natuurlijk denkbaar dat de overheid een dergelijk initiatief inderdaad neemt. Daarvoor zal uiteraard wel de medewerking van de vergunninghouder en van de gelaedeerde eigenaar noodzakelijk zijn.

Het volgende in de Grondwaterwet opgesomde schadegeval is

3) Schade als gevolg van meer dan één onttrekking waarvan blijkens het onderzoek van de Technische Commissie Grondwaterbeheer niet binnen een redelijke termijn is vast te stellen door welke onttrekking de schade die het onroerend goed ondervindt wordt veroorzaakt. In dit geval vergoedt Gedeputeerde Staten de kosten van ondervanging der schade of schadevergoeding.

De rechthebbende is in dit geval gehouden zijn rechten te cederen (artikel 40).

Het kan zijn dat in een gebied, waar de grondwaterstand door meerdere onttrekkingen wordt beïnvloed, het niet binnen redelijke tijd mogelijk blijkt aan te geven welke van die onttrekkingen als oorzaak van de schade kan worden aangemerkt.

Het zou onbevredigend zijn wanneer hierdoor de gelaedeerde eerst na lange tijd verhaal zou kunnen vinden wegens de geleden schade of mogelijk, als gevolg van bewijsmoeilijkheden, in het geheel geen scha-

devergoeding zou kunnen verkrijgen. In dat (waarschijnlijk incidenteel voorkomende) geval is het redelijk dat de overheid - in casu de provincie die met het grondwaterbeheer is belast - de schade voor haar rekening neemt, met dien verstande dat het bedrag van de schadevergoeding wordt gebracht ten laste van de opbrengst van de heffing over de totale hoeveelheid grondwater die in de provincie wordt onttrokken.

4) Schade als gevolg van een gehele of gedeeltelijke intrekking van een vergunning of als gevolg van wijziging van de vergunningvoorschriften, welke een verzwaring inhouden voor de vergunninghouder welke redelijkerwijs niet of niet geheel te zijnen laste behoort te blijven (artikel 41 en 42).

Het eerste lid van artikel 42 maakt het mogelijk de vergoeding van de onevenredige schade waarvoor artikel 41 de grondslag biedt, te verhalen op degene in wiens belang tot intrekking of wijziging is overgegaan; bij voorbeeld een waterleidingbedrijf dat zijn grondwaterwinning na wijziging van de vergunning kan uitbreiden ten koste van een beperking van andere onttrekkingen. In het tweede tot en met vijfde lid is tot uitdrukking gebracht dat ingeval een dergelijk verhaal plaats vindt, de respectieve beschikkingen tot intrekking of wijziging en die tot verhaal aan elkander zijn verbonden wat hun administratiefrechtelijke gevolgen betreft.

Indien de aanvrager deze schade niet wenst te vergoeden vervalt de vergunning (artikel 42 lid 5).

Intrekking van de vergunning danwel wijziging van de vergunningvoorschriften die een verzwaring inhouden maakt het voor de vergunninghouder nodig dat hij zich aan de nieuwe situatie aanpast.

Het zal hier bijvoorbeeld gaan om verliezen wegens onrendabel geworden investeringen (pompinstallaties e.d.) en onkosten wegens omschakeling van het produktieapparaat. Deze schade, die geen bijzondere problemen behoeft op te leveren, zal in beginsel door de vergunninghouder zelf gedragen moeten worden.

Niettemin kunnen zich omstandigheden voordoen waaronder het redelijk is dat de lasten van de aanpassingskosten niet ten volle door de vergunninghouder worden gedragen maar voor een deel worden toegerekend aan het belang omwille waarvan het besluit tot bedoelde intrekking of wijziging is genomen.

De noodzaak tot omschakeling voor de vergunninghouder zal kunnen leiden tot extra kosten, die niet zouden zijn opgetreden, indien hij zich van begin af aan op deze andere wijze van watervoorziening had kunnen stellen. In het bijzonder zou dit het geval zijn ten aanzien van de investeringen, die door de vergunninghouder zijn gedaan voor de onttrekking van grondwater. Voor zover de daarvoor getroffen voorzieningen niet meer binnen het bedrijf kunnen worden aangewend en het buiten gebruik stellen daarvan een aanzienlijk vermogensverlies betekent, zal de daaruit voortvloeiende schade in aanmerking kunnen komen voor een vergoeding op grond van artikel 41. Eveneens zou dit het geval kunnen zijn ten aanzien van extra lasten, die ontstaan, indien de omschakeling op een andere wijze van watervoorziening ertoe noopt binnen het bedrijf nog bijzondere voorzieningen te treffen tot aanpassing van het produktieapparaat. Bij artikel 26 is voorts aangegeven dat in het bedoelde zeer uitzonderlijke geval van intrekking van de vergunning op korte termijn de extra kosten zeker onder de werking van artikel 41 vallen.
In dit geval komt echter geen schade voor een financiële compensatie in aanmerking indien en voorzover deze schade behoort tot het normaal maatschappelijk risico van de vergunninghouder dan wel tot het extra door hem aanvaard risico.
Nadat is vastgesteld dat een vergunninghouder een schade lijdt die uitstijgt boven het normaal maatschappelijk risico dient vervolgens nagegaan te worden of deze schade in redelijkheid niet of niet geheel ten laste van de vergunninghouder behoort te blijven. Deze toetsing heeft betrekking op de relatie tussen de omvang van het nadeel en de mate waarin de vergunninghouder in zijn situatie daardoor wordt getroffen. Indien er sprake is van een onevenredig nadeel behoort redelijkerwijze een compensatie te worden verleend. Genoemde vergoeding, althans voorzover zij geschiedt door een overheidsorgaan, is te rangschikken onder de groep toekenning van een vergoeding van onevenredige schade door een bestuursorgaan [1]. Het bekendste voorbeeld van dit stelsel is artikel 49 Wet op de ruimtelijke ordening, dat een vergoedingsmogelijkheid geeft voor onevenredige schade ten gevolge van de bepalingen van een bestemmingsplan.

De schade als bedoeld in de Grondwaterwet kan zich op de volgende wijze manifesteren:

---

[1] De onevenredige schade welke de vergunninghouder lijdt als gevolg van intrekking van de vergunning dan wel wijziging van de vergunningsvoorschriften wordt in onderhavig betoog vanwege het speciale karakter ervan niet verder besproken. Voor verdere informatie terzake wordt verwezen naar het Pre-advies Administratief Schadevergoedingsrecht in Nederland van Prof.Mr. Th.G. Drupsteen, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle 1984.

a) gebouwenschade, schade aan gebouwen als gevolg van scheuren, zakkingen en deformaties;

b) agrarische schade, schade bestaande uit een vermindering van de landbouwproduktie als gevolg van verdroging en/of zetting van landbouwgronden;

c) bosschade, schade aan bossen en/of houtproduktie, recreatie en jacht als gevolg van grondwaterstandsverlaging.

d) milieuschade, schade aan of verlies van natuurwaarden en natuurterreinen (afvoerverandering van beken);

e) schade als gevolg van verminderde werking of droogvallen van putten en drinkplaatsen;

f) schade als gevolg van waardevermindering van het onroerend goed (vermogensschade);

g) onevenredige schade welke de vergunninghouder lijdt bij intrekking van de vergunning dan wel wijziging van de vergunningsvoorschriften;

h) schade als gevolg van verandering van de waterkwaliteit vanwege een wijziging van de stromingsrichting van het grondwater.

N.B. Schade als gevolg van grondwateronttrekking of infiltratie welke niet krachtens een vergunning geschiedt

De Grondwaterwet voorziet niet in een schadevergoeding in het geval de onttrekking van grondwater of infiltratie van water niet krachtens een vergunning geschiedt. In deze gevallen, waarbij met name gedacht dient te worden aan "zwarte"- en vrijgestelde onttrekkingen (artikel 15, lid 1) [1]) alsmede in gevallen waarbij schade als gevolg van wijziging van het grondwaterpeil door de onttrekking te verminderen of te beëindigen (stopzetting) welke niet het directe gevolg is van het krachtens vergunning onttrekken van grondwater aan de bodem optreedt (en dus niet wordt beheerst door de Grondwaterwet) zal een gelaedeerde zijn schade op basis van artikel 1401 B.W. dienen te verhalen.

11. Causaliteit

In het kader van het opstellen van een advies over de hoogte van de schadevergoeding, dient allereerst te worden vastgesteld of er een causaal verband bestaat tussen de grondwateronttrekking c.q. infiltratie

[1]) Zie KB 14 december 1978, nr. 113. Schade aan gewassen als gevolg van de daling van de grondwaterstand valt buiten de strekking van de Hinderwet. Bezwaar van waardedaling van de grond heeft geen betrekking op schade in de zin van artikel 13 van de Hinderwet.

van water in de bodem en de beweerdelijk optredende schade. Indien een causaal verband ontbreekt is schade door grondwateronttrekking (infiltratie van water) vanzelfsprekend uitgesloten. De wijze waarop het aandeel van de grondwateronttrekking (infiltratie van water in de bodem) voor de omvang van de schade kan worden vastgesteld, is sterk afhankelijk van de aard van de optredende schade en kan nopen tot de inschakeling van meer of minder gespecialiseerde deskundigen.

Bij schade die betrekking heeft op zetting van de grond, kan een grondmechanisch onderzoek gewenst zijn. Indien het schade betreft aan gebouwen (scheuren, deformaties, verzakkingen etc.) kan bovendien een funderingstechnisch onderzoek nodig zijn.

Voor een zo objectief mogelijke afwikkeling van de eventuele schade en ter voorkoming van bewijsrechtelijke problemen is het gewenst reeds bij de adviesaanvrage alsmede voor het starten van een bronbemaling de bestaande toestand van gebouwen etc. vast te leggen door middel van een uitvoerige en exacte beschrijving en een fotoreportage in een procesverbaal. Zonodig dienen bij een bronbemaling de grondwaterstanden en hoogtemerken zowel vóór, tijdens als na de uitvoering van het werk gedurende een bepaalde periode te worden waargenomen. Na beëindiging van het werk dienen de beschrijving en de fotorapportage bij die gevallen, waar schade is gemeld, te worden herhaald, zodat eventuele verschillen kunnen worden gesignaleerd.

Bij schade in de vorm van verminderde opbrengst van landbouwgewassen wijkt verdroging door grondwateronttrekking niet zichtbaar af van schade als gevolg van droge weersomstandigheden. In het rapport Landbouwkundige Aspecten van Grondwateronttrekking (LAGO, CoGroWa, 1984) is beschreven hoe de invloed van de grondwaterstandsverandering op de opbrengst van landbouwgewassen kan worden bepaald. In principe wordt op basis van gedetailleerde informatie over de bodem en de grondwaterfluctuatie (bodemkartering) de opbrengstdepressie in de situatie zonder en in de situatie met wateronttrekking vastgesteld. Hiervoor staan rekenprogramma's ter beschikking. Het aandeel van de grondwateronttrekking in het totaal van de optredende depressie wordt vastgesteld uit het verschil in de berekende depressie in beide situaties [1].

---

[1] Zie hieromtrent ook het Cultuurtechnisch tijdschrift jg. 26 nr. 6 (april/mei 1987) pag. 403 t/m 413. Vergelijking van opbrengstveranderingen als gevolg van wateronttrekking berekend op vier kaartschalen. Dit onderzoek betrof in feite de mate waarin het bodemonderzoek voor het vaststellen van het schadebedrag gedetailleerd moet worden.

12. Methoden van schadebepaling [1]

Voor het vaststellen van de omvang van de schade (de hoogte van het schadebedrag) moet de invloed van de grondwateronttrekking (infiltratie van water) op geld gewaardeerd worden. Het vaststellen van de schade op geld kan hetzij door taxatie hetzij door waardering met behulp van kengetallen (normbedragen) geschieden. Bij waardering van de schade door een taxateur (onafhankelijke deskundige) wordt uitgegaan van een concrete schadeberekening. Hierbij moet men denken aan schade als een volkomen concreet subjectief begrip. Schade is dan het werkelijk nadeel dat de benadeelde lijdt, waarbij volledig rekening wordt gehouden met zijn concrete situatie, met de subjectieve omstandigheden waarin hij verkeert, met zijn bedrijfsvoering, teeltplan, etc. Bij taxatie van de schade zal een taxateur gebruik dienen te maken van:

1) eigen waarneming (de nul-situatie en de schade indien mogelijk zelf in ogenschouw nemen);
2) boeken en bescheiden verstrekt door de gelaedeerden;
3) het horen van gelaedeerden;
4) de gegevens verkregen uit het onderzoek naar het oorzakelijk (causaal) verband van de schade en de grondwateronttrekking;
5) kennis en ervaring (nagaan welke facetten in het concrete geval bij de bepaling van de schade in acht moeten worden genomen);
6) verkregen gegevens uit de landbouwbranche.

Bij waardering van de schade met behulp van kengetallen (normbedragen) wordt uitgegaan van een schadeberekening, waarbij men zich geheel of ten dele losmaakt, abstraheert van de concrete omstandigheden waarin nu juist deze benadeelde verkeert en waarbij men zich meer richt naar het normale gemiddelde.

Deze benaderingswijze van het schadebedrag staat uitvoerig beschreven in het eerdergenoemde LAGO-rapport. De berekening kan snel uitgevoerd worden zonder dat de betrokkenen andere gegevens dienen te overleggen dan een overzicht van de gronden die zij in gebruik hebben. Bij deze vorm van waarderen wordt dus, behalve in sterk afwijkende gevallen, geen rekening gehouden met individuele verschillen in kwaliteit en aard van de bedrijfsvoering.

In de praktijk blijken deze beide vormen van schadeberekening naast elkaar te worden toegepast.

---

[1]) Hieronder wordt in hoofdzaak de landbouwschade besproken, omdat deze schade het meest frequent voorkomt.

13. Schadebestanddelen

De uiteindelijke schade is meestal uit een aantal componenten opgebouwd. Hier onder worden de meest voorkomende schadebestanddelen besproken.

A) Vermogensschade
B) Inkomensschade
C) Belastingschade
D) Rente

A) Vermogensschade.

Van vermogensschade is sprake als het opbrengend vermogen van de grond, gedachtig aan landbouwschade, door een grondwateronttrekking (infiltratie) nadelig wordt beïnvloed.
Onder vermogensschade wordt in dit verband begrepen het verschil in waarde van het onroerend goed in de situatie zonder grondwateronttrekking (infiltratie) en in de situatie met grondwateronttrekking (infiltratie). De waarde is de prijs welke in het vrije commerciële verkeer tot stand zou komen tussen redelijk handelende partijen, die geen misbruik maken van dwangposities jegens elkaar.
De waardevermindering is de verminderde verkoopwaarde. Hierbij is het irrelevant of de eigenaar realiter ooit tot verkoop zal overgaan [1]).
De subjectieve omstandigheid dat de gelaedeerde niet tot verkoop overgaat, doet aan de verplichting tot vergoeding van in waardevermindering gelegen schade niet af [2]).
Naar het gevoelen van de TCGB, daarin gesterkt door de jurisprudentie, dient het tijdstip van het ontstaan van de waardevermindering in zijn algemeenheid te worden gesteld op het moment dat de vergunning wordt verleend en dus de gedoogplicht van rechtswege van kracht wordt. Voor het bepalen van de hoogte van de eventuele waardevermindering is van doorslaggevend belang de mate waarin het opbrengend vermogen van de grond nadelig wordt beïnvloed.
Uit dien hoofde kan van dat moment af rekening worden gehouden met een verminderde verkoopwaarde. De omvang van de ontstane waardevermindering dient door taxatie te worden vastgesteld. Bovenstaande impliceert dat degene die op het moment van de vergunningverlening

---

1) Zie Hoge Raad 23 mei 1980, NJ. 1980 nr. 466 (Mijnschade).
2) Zie Hoge Raad 2 februari 1979, NJ, 1979 nr. 384 (Belemmeringenwet Privaatrecht) en Hoge Raad 13 december 1963, NJ. 1964 nr. 449 (onrechtmatige daad).

eigenaar is van een onroerend goed dat binnen de invloedssfeer (invloedsgebied) van de onttrekking/infiltratie ligt voor een vergoeding van de vermogensschade in beginsel in aanmerking kan komen. Opgemerkt wordt dat de vermogensschade ook (vrijwel) nihil kan zijn bijvoorbeeld als gevolg van het feit dat het gebruik van de grond overeenkomstig de geldende bestemming geen invloed ondervindt van grondwaterstandswijzigingen.
Niet uitgesloten is dat in de praktijk blijkt dat de invloed van de onttrekking of infiltratie zich buiten het vermoedelijk invloedsgebied doet gelden, terwijl het daarenboven ook mogelijk is dat geen vermoedelijk invloedsgebied is aangegeven. Dit laatste kan verleende vergunningen betreffen waaraan geen rapportage van de TCGB ten grondslag ligt. Het is duidelijk dat daarbij toch vermogensschade kan optreden. In deze situaties gaat de TCGB er van uit dat de mogelijke vermogensschade eerst optreedt op het moment dat van reële beïnvloeding gebleken is.
Voor onttrekkingen en infiltraties waarbij de gedoogplicht slechts voor een van tevoren aangegeven beperkt aantal jaren geldt (b.v. bronbemalingen of onttrekkingen voor een proeftijd), treedt, mits na het beëindigen van de onttrekking of infiltratie geen blijvende schade aanwezig is, geen vermogensschade op.
Indien een vergunning voor een proeftijd gevolgd wordt door een (definitieve) vergunning kan vanaf het tijdstip van deze laatste vergunningverlening vermogensschade optreden.

B) Inkomensschade.

Onder inkomensschade wordt in dit verband verstaan de schade voortvloeiende uit de lagere opbrengst uit het gebruik of eigendom van het onroerend goed (produktievermindering) tengevolge van de grondwateronttrekking (infiltratie van water in de bodem). Het is dus m.a.w. het verschil in netto-inkomen dat aanvankelijk (voor de onttrekking of infiltratie) verkregen werd uit het gebruik of eigendom van het onroerend goed en hetgeen onder invloed van de grondwateronttrekking (infiltratie van water in de bodem) verworven wordt onder overigens gelijkblijvende omstandigheden. De feitelijke omvang van de inkomensschade is pas vast te stellen wanneer de onttrekking (infiltratie) geëffectueerd wordt. De omvang van deze schade zal bovendien kunnen wijzigen naar de mate waarin van de in de vergunning genoemde onttrekkingshoeveelheid gebruik wordt gemaakt. In het algemeen zal er

daarbij sprake zijn van een in de loop der jaren toenemende onttrekking/infiltratie (maximalisatie) en dientengevolge toenemende schade. Hoewel dus de feitelijke schade (nadeel) eerst zal optreden nadat de onttrekking/infiltratie krachtens vergunning reeds gedurende een bepaalde periode heeft plaatsgevonden, zal de Technische Commissie Grondwaterbeheer de vermoedelijk optredende schade al in een vroeg stadium objectief (normatief) kunnen becijferen met behulp van de geplaatste peilbuizen, meetpunten etc. Bij het adviesrapport inzake de vergunningaanvraag zal de Technische Commissie Grondwaterbeheer een vermoedelijk invloedsgebied kunnen aangeven waarbinnen het mogelijkerwijs theoretisch voorzienbaar is dat eventuele schade zou kunnen optreden alsmede aangeven op welke plaatsen peilbuizen en meetpunten dienen te worden geplaatst. Het is gebruikelijk dat het vermoedelijke invloedsgebied van een onttrekking wordt aangegeven in de vorm van een verlagingslijn. Er wordt aldus binnen een bepaald gebied een scheiding gemaakt tussen een invloedsgebied (met een duidelijk omlijnde grens) en een buitengebied [1]. Een gelaedeerde die buiten de grens van het invloedsgebied valt zal bij gebleken causaal verband uiteraard voor een vergoeding van de inkomensschade in aanmerking kunnen komen mits hij natuurlijk een rechtshebbende in de zin van de Grondwaterwet is.
Bedacht moet evenwel worden dat, ofschoon er bij het verlenen van een vergunning tot het onttrekken van grondwater (infiltratie) door de vergunningverlenende instantie is uitgegaan van een bepaalde omvang van het gebied dat invloed ondergaat en van een grootte van de grondwaterstandsdaling in onderscheiden zônes, toch het feitelijke patroon van de onttrekkingsinvloed door onvoorziene omstandigheden, zoals die zich in de geohydrologie kunnen voordoen kan afwijken van de aanvankelijk veronderstelde.

Aftrekposten inkomensschade

1) Rente vrijkomend kapitaal

Als vermogensschade wordt uitgekeerd komt een bestanddeel van het geïnvesteerde vermogen vrij. Hierdoor vervalt voor dat bestanddeel de interest als kostenpost. Volgens de gangbare jurisprudentie dient in dat geval de brutoinkomensschade te worden verminderd met een percentage dat overeenkomt met het interestpercentage dat daaraan toegekend werd voordat de vermogensschade ontstond.

---

[1] Aangezien het advies van de TCGB ter visie wordt gelegd in de betrokken gemeente alsmede de periode van tervisielegging wordt gepubliceerd, kan een ieder zelfstandig nagaan of hij binnen het vermoedelijk schadegebied (invloedsgebied) valt.

Bij het bepalen van de inkomensschade behoort derhalve rekening te worden gehouden met de rente als gevolg van de belegging van vrijkomend kapitaal; die wat risico en liquiditeit betreft de investering, die tengevolge van de onttrekking (infiltratie) verloren gaat zo dicht mogelijk benadert [1]. Voor landbouwgronden is het veelal gebruikelijk hiervoor een percentage van 4 te hanteren.

2) Pachtvermindering

Bij het bepalen van de inkomensschade van de pachter zal in mindering dienen te komen de eventuele vermindering van de pachtprijs wegens de minder gunstige waterhuishoudkundige toestand. Ten aanzien van de huurder zal ook bij de bepaling van het schadebedrag rekening dienen te worden gehouden met een eventuele huurverlaging.

3) De waarde van vrijkomende arbeid

Bij het bepalen van de netto inkomensschade dient ook als mogelijke aftrekpost de waarde van vrijkomende arbeid te worden bezien. Omdat immers onder bedrijfswinst (inkomen) tevens is begrepen de beloning van de ondernemer (natuurlijke persoon) voor de arbeid die hij in zijn bedrijf heeft gepresteerd, welke arbeid nu gedeeltelijk kan vrijkomen, dient de waarde van de vrijkomende arbeid in mindering te worden gebracht althans voorzover deze weer in het bedrijf nuttig kan worden aangewend.

C) Belastingschade

I) BTW, omzetbelasting.

Uit de jurisprudentie, welke deels tot stand kwam onder de Tariefcommissie, later Gerechtshof en Hoge Raad komt naar voren dat een schadevergoeding op grond van wanprestatie of onrechtmatige daad niet wegens omzetbelasting belast is (TC BNB 1961/54, TC 8 december 1975 nr. 10592 O). Bij schadeloosstellingen wegens eenzijdig handelen of nalaten ontbreekt immers de voor belastingheffing vereiste contraprestatie en is de omzetbelasting derhalve niet verschuldigd.
Bij schadeloosstelling op grond van een rechtmatige daad ontbreekt evenzeer een onverplichte verbintenis tot een contraprestatie.
Voor de omzetbelasting (BTW) maakt het derhalve geen verschil of een schadevergoeding wordt gegeven wegens onrechtmatige of wegens rechtmatige daad. Bij schadevergoeding op grond van de Grondwaterwet is derhalve geen omzetbelasting verschuldigd.

---

[1]) Zie hieromtrent Hoge Raad 21 december 1960, NJ. 1961 nr. 115.

II) Belastingschade

De belastingheffing kan met betrekking tot schade en schadevergoeding tot voordelen [1]) maar ook tot nadelen leiden.

Een uitkering van een schadevergoeding ineens (afkoopsom) kan de gelaedeerde zogenaamde belastingschade berokkenen. Belastingtechnisch wordt de uitkering (afkoopsom) als inkomsten (vermogen) aangemerkt en dientengevolge wordt hierover belasting geheven. Het ontvangen bedrag kan over de gemiddelde bedrijfsresultaten van drie jaren worden uitgesmeerd (middeling).

Tevens kan gebruik gemaakt worden van de toepassing van een bijzonder tarief ingevolge artikel 57 Wet Inkomstenbelasting 1964.

Ondanks hiervoren vermelde belastingschade beperkende maatregelen bestaat de mogelijkheid dat voor de gelaedeerde belastingschade optreedt. Deze alsdan optredende belastingschade dient aan de gelaedeerde te worden vergoed.

In de schaderegelingsvoorstellen kan met het oog op de eventuele optredende belastingschade de navolgende clausule worden opgenomen:

"Indien en voorzover tengevolge van de uitkering van de schadevergoeding (afkoopsom) uiteindelijk een hoger bedrag aan inkomens-, vermogens- of vennootschapsbelasting zou worden geheven dan verschuldigd ware geweest wanneer de uitkering van de schadevergoeding niet zou hebben plaatsgehad en dus slechts de jaarlijkse opbrengsten zouden zijn belast, zal dit door de betrokken inspecteur der belastingen dan vast te stellen nadelig verschil, de zogenaamde belastingschade, door de schadetoebrenger (grondwateronttrekker of infiltrant van water in de bodem) aan de gelaedeerde worden vergoed." (zie artikel 22 Deltaschadewet, Wet van 4 februari 1971 Stb. 86) [2]).

De gelaedeerde dient daarbij uiteraard de bestaande mogelijkheden aan te wenden om dit nadeel zoveel mogelijk te beperken. Bij het vaststellen van de belastingschade dient tevens het (rente) voordeel dat ontstaat doordat de belasting op een later tijdstip wordt betaald verdisconteerd te worden.

---

[1]) In Hoge Raad 12 december 1979 NJO 1980 nr. 1 is, met een belastingvermindering op grond van de Wet investeringsrekening (WIR) bij onteigening rekening gehouden.

[2]) Art. 22.

1. Indien de belanghebbende over de inkomsten genoten door de toekenning van een tegemoetkoming op grond van de artikelen 18-20 meer loon- dan wel inkomstenbelasting moet betalen welke hij zou moeten hebben betalen, indien zonder het optreden van schade die inkomsten op andere tijdstippen en anders verdeeld aan hem zouden zijn toegekomen, wordt hem een tegemoetkoming verleend gelijk aan het voor hem nadelige verschil.

2. Voorzover de tegemoetkoming bedoeld in het eerste lid betrekking heeft op in het verleden gederfde inkomsten, wordt onder contante waarde van de belasting verstaan de belasting vermeerderd met rente.

D) Rente

Een onderscheid dient te worden gemaakt tussen de compensatoire interessen en de moratoire interessen.

I. Compensatoire interessen (vergoedings-interessen).

Artikel 1286 Burgerlijk Wetboek is niet van toepassing indien de gelaedeerde schade in de vorm van renteverlies lijdt, terwijl er geen vertraging in de uitvoering van de verbintenis conform artikel 1286 lid 1 B.W. is. Dit is het geval wanneer hij het hem ontnomene heeft moeten vervangen met opoffering van andere vermogensbestanddelen waarvan hij dientengevolge de vruchten heeft gemist [1]. De compensatoire interessen beginnen te lopen op de dag waarop de rentederving een aanvang neemt. Als een gelaedeerde als gevolg van niet voor zijn rekening komende (on)-rechtmatige handelingen uitgaven heeft moeten doen, ontstaat de rentederving op het tijdstip waarop de uitgaven gedaan zijn. Anders dan degenen die de zogenaamde moratoire of vertragingsinteressen (zie hierna) van artikel 1286 Burgerlijk Wetboek vordert, is hij, die de compensatoire interessen vordert niet ontslagen van het bewijs dat hij inderdaad renteverlies heeft ondergaan. De gelaedeerde zal bestaan en omvang van de schade bestaande in compensatoire interessen dienen te bewijzen. Het bedrag der compensatoire interessen is niet gefixeerd, maar moet voor elk gegeven geval worden aangetoond.

Ten aanzien van het einde van de looptijd van de compensatoire interessen is de situatie niet geheel duidelijk. In de praktijk worden doorgaans compensatoire interessen gevorderd tot de dag waarop de moratoire interessen beginnen te lopen en vanaf die dag moratoire interessen over de totale schadevergoeding, daaronder begrepen het bedrag van de compensatoire interessen.

De gelaedeerde kan echter, wanneer hij eenmaal moratoire interessen heeft gevorderd, niet meer de na de dag van de vordering geleden, de wettelijke interessen te boven gaande, meerdere schade bestaande in renteverlies vorderen. De hierna volgende voorbeelden geven aan wanneer deze rente in de berekening moet worden verwerkt en wanneer niet.

a. De schade bestaat uit het feit dat de rechthebbende een voorziening heeft moeten treffen, zonder te kunnen wachten op te treffen voorzieningen door de vergunninghouder. De rechthebbende heeft daarvoor uit eigen middelen geld uitgegeven, of geld moeten lenen. Hij derft dus rente die hem moet worden vergoed, te rekenen vanaf het moment dat hij het geld heeft uitgegeven of geleend tot de datum waarop

---

[1] Zie Hoge Raad 29 januari 1937, NJ. 1937 nr. 570, Hoge Raad 7 mei, NJ. 1971 nr. 329, Hoge Raad 4 februari 1972, NJ. 1972 no. 203.

de moratoire interessen beginnen te lopen. Die rente is onderdeel van de schadeberekening.

b. De schade bestaat uit waardevermindering van de grond. Deze schade wordt vergoed. Daarover zal in het algemeen geen compensatoire rente verschuldigd zijn, omdat de rechthebbende geen rente derft.

II. Moratoire interessen (wettelijke rente)

Artikel 1286 Burgerlijk Wetboek [1]) gaat uitsluitend over moratoire interessen, dwz. de rente die verschuldigd wordt uitsluitend omdat een geldschuld later wordt voldaan dan had behoren te gebeuren.

Er kunnen drie redenen zijn om tot vergoeding van wettelijke rente over te gaan:

a. de verplichting tot vergoeding van wettelijke rente volgt uit de wet;
b. de reden tot vergoeding volgt uit een tussen partijen gesloten contract en
c. de reden tot vergoeding volgt uit een rente-aanzegging waarbij aan alle voorwaarden ex artikel 1286 Burgerlijk Wetboek is voldaan. De vereisten van artikel 1286 B.W. lid 3 zijn:
   1) de schriftelijke aanmaning
   2) het stellen van een fatale datum voor betaling
   3) de vermelding van de aanspraak op rente
   4) het opeisbaar zijn van de vordering.

   Voor de opeisbaarheid van een vordering is niet van belang of de omvang van de vordering vaststaat. Een vordering, waarvan de omvang niet vaststaat, is niet voor onmiddellijke vereffening vatbaar; opeisbaar kan zij desondanks zijn (vide Hoge Raad 2 februari 1962 nr. 329). Na de aanmaning volgens artikel 1286, lid 3 B.W. is de wette-

---

[1]) Tekst artikel 1286 Burgerlijk Wetboek:

1. In verbintenissen die alleen betrekkelijk zijn tot de betaling van een zekere geldsom, bestaat de vergoeding van kosten, schaden en interessen uit vertraging in de uitvoering voortkomende, behoudens bijzondere wettelijke interessen waarvan de hoogte bij algemene maatregel van bestuur wordt geregeld.
2. Die vergoeding van kosten, schaden en interessen is verschuldigd zonder dat de schuldeiser enig verlies behoeft te bewijzen.
3. De wettelijke interessen worden, behoudens bijzondere wettelijke voorschriften, berekend op de dag dat zij in rechte worden gevorderd, tenzij de schuldenaar na het opeisbaar worden van de vordering schriftelijk tot betaling is aangemaand met de mededeling dat de schuldeiser ingeval van verdere vertraging aanspraak maakt op vergoeding van interessen. In het laatste geval worden de wettelijke interessen berekend van de dag waartegen de schuldenaar is aangemaand.
4. Wettelijke interessen, die lopen op het tijdstip van inwerkingtreding van een nieuwe rentevoet krachtens een algemene maatregel van bestuur als bedoeld in het eerste lid van dit artikel, worden met ingang van dat tijdstip naar de nieuwe rentevoet berekend. De wettelijke rente bedraagt:

	vóór 1 maart 1971	5%
van 1 maart 1971	tot 1 november 1972	9% per jaar
van 1 november 1972	tot 1 mei 1974	8% per jaar
van 1 mei 1974	tot 1 april 1976	10% per jaar
van 1 april 1976	tot 1 januari 1979	8% per jaar
van 1 januari 1979	tot 1 april 1980	10% per jaar
van 1 april 1980	tot 1 januari 1983	12% per jaar
van 1 januari 1983	tot 1 april 1987	9% per jaar
van 1 april 1987	tot	8%

lijke rente over dat bedrag - dat niet in de aanmaning behoeft te worden genoemd (raming) - verschuldigd (zie Hoge Raad 12 april 1985, NJ. 1985 nr. 625). Een rente-aanzegging kan aldus luiden: "Ik sommeer (verzoek) u het bedrag ad f. xxx (geraamd bedrag ad f. xxx, of nader te bepalen bedrag) binnen vier weken na dagtekening van deze brief te doen crediteren op postrekening (bankrekening)- ..... ten name van ....., bij gebreke van betaling binnen de hiervoren gestelde termijn wordt dezerzijds aanspraak gemaakt op de wettelijke rente" (is de wettelijke rente verschuldigd).

Indien een verplichting op grond van een wet ontbreekt en er geen contractuele verplichting tot het betalen van de wettelijke rente bestaat en er bovendien geen sommatie conform artikel 1286 BW heeft plaatsgevonden, ontbreekt iedere rechtsgrond voor een rentevergoeding. De vraag is echter wanneer een vordering tot schadevergoeding ex de Grondwaterwet opeisbaar wordt.

In de literatuur en rechtspraak [1]) wordt veelal aangenomen dat de verbintenis tot het vergoeden van schade ontstaat en opeisbaar wordt op het moment waarop de schade is geleden (is ingetreden). De vordering ontstaat dus meteen als opeisbare vordering op de datum van het schadetoebrengende feit; voor de vermogensschade kan dit het tijdstip van het verlenen van de vergunning zijn zijnde het moment waarop de gedoogplicht van rechtswege van kracht wordt. Een aanmaning die onmiddellijk na de beschadiging (het van kracht worden van de gedoogplicht) wordt uitgebracht is voldoende om de rente te doen ingaan. Voor de inkomensschade alsmede de gebouwenschade ontstaat de vordering eerst op het tijdstip dat de onttrekking/infiltratie daadwerkelijk plaatsvindt en de schade daadwerkelijk aantoonbaar is opgetreden. Vanaf dat tijdstip kan de rente geclaimd worden. Indien bepaalde schadeposten ten tijde van de aanmaning en mededeling nog niet

---

[1]) Zie zeer recent Hoge Raad 12 april 1985, NJ. 1985 nr. 625. Wil de eigenaar aanspraak maken op de wettelijke interessen over die vordering (zaaksbeschadiging), dan zal hij ingevolge art. 1286 derde lid de dader schriftelijk tot betaling moeten aanmanen met de mededeling dat hij ingeval van verdere vertraging aanspraak maakt op vergoeding van interessen. Wat herstel, naar objectieve maatstaven kost, weet men niet zelden eerst nadat de reparatie heeft plaatsgevonden en de nota's zijn gepresenteerd. Daarop behoeft de eigenaar echter met zijn aanmaning niet te wachten. Het is immers niet nodig dat in zulk een aanmaning reeds het bedrag genoemd wordt dat de eigenaar meent te vorderen te hebben: in beginsel is voldoende een aanmaning tot betaling van het bedrag dat met de kosten van herstel gemoeid zal blijken te zijn. Een dergelijke aanmaning zal - in de woorden van de MvA op het ontwerp van de wet dat heeft geleid tot de Wet van 7 oktober 1970, Stb. 458, waarbij art. 1286 zijn huidige tekst kreeg - "de rente per de dag waartegen is aangemaand (doen) ingaan over het gehele bedrag dat te zijner tijd verschuldigd zal blijken te zijn."

ontstaan waren, dient de crediteur na het ontstaan van de later optredende schade daarvoor afzonderlijk aan te manen en de vereiste aanzegging te doen.
Indien gelaedeerden aanspraak wensen te maken op vergoeding van de wettelijke rente, dan dient deze conform artikel 1286 BW te worden aangezegd [1].

4. Rechthebbenden

Rechthebbenden in de zin van de Grondwaterwet zijn zij die enig recht op het gebruik of het genot van het onroerend goed hebben, waaraan schade door de onttrekking of infiltratie wordt veroorzaakt. Rechthebbenden kunnen zijn:

a) de eigenaar/gebruiker van een onroerend goed [2];
b) de eigenaar/verpachter van een onroerend goed;
c) de pachter van een onroerend goed;
d) huurders en andere gerechtigden tot het onroerend goed.

In de context van de in dit rapport verwoorde beschouwingen is de Commissie (TCGB) van oordeel dat het juridisch moment waarop deze gebruikers de hoedanigheid van rechthebbende op een vergoeding van de schade verkrijgen het tijdstip is van het van Rechtswegé van kracht worden van de gedoogplicht als gevolg van de vergunningverlening.
De vraag kan rijzen wat de juridische positie is van degene die na het bedoelde tijdstip de rechten op het gebruik of het genot van het onroerend goed verwerven. De commissie meent op grond van interpretatie van het recht dat bij een dergelijke overgang de rechtsopvolger in beginsel geen schade ondervindt. Hoewel deze gelet op de wetstekst rechthebbende

---

[1] Tenslotte zij vermeld dat de materie in artikel 6.1.9.A.8 NBW enigszins anders is geregeld. De MvA II (Van Zeben, p. 473) wijst op de wijzigingswet van 7 okt. 1970, Stb. 458. Het uitgangspunt daarvan is .... niet langer de rente die de schuldeiser had kunnen maken, maar de rente waartegen hij bij uitblijven van de betaling elders vervangend geld kan opnemen.
Er mag van worden uitgegaan dat dit zelfde stelsel zal worden gevolgd bij de vaststelling van de wettelijke rente krachtens het nieuwe wetboek. Wettelijke rente zal volgens art. 6.1.9.A.8, eerste lid verschuldigd zijn vanaf het tijdstip dat de schuldenaar in verzuim is met de voldoening van de verschuldigde geldsom. De koppeling met de dagvaarding of de aanmaning die art. 1286 nu nog kent, is losgelaten. De bedoeling van de nieuwe regeling is om met het oog op de geldontwaarding de wettelijke rente zo spoedig mogelijk te laten ingaan, hetgeen in het stelsel van het gewijzigde ontwerp het geval is, zodra de vordering tot schadevergoeding opeisbaar is. De aanmaning van art. 1286 lid 3 is niet meer nodig. Aan het vorderen van compensatoire rente is geen behoefte meer. Zie over een en ander: Van Zeben, p. 475-476: Asser-Rutten-Hartkamp I (1984) nrs. 522-524.

[2] Hieronder vallen niet alleen gebouwen, landbouwgronden maar ook natuurgebieden, natuurterreinen etc.

is kan hij evenwel geen rechten doen gelden op vergoeding van de beweerdelijk door hem geleden schade. Immers hij kan geacht worden de omstandigheden te kennen die aan het onroerend goed kleven.

Ad a. De eigenaar/gebruiker van een onroerend goed.
De grondgebruiker/eigenaar heeft recht op vergoeding van de schade. Zijn rechtsopvolger onder bijzondere titel, die na het van rechtswege van kracht worden van de gedoogplicht het onroerend goed verworven heeft, wist dat de gebruiksmogelijkheden door de wateronttrekking/infiltratie verminderd waren. Hij zal die omstandigheid bij de bepaling van de koopprijs hebben laten meewegen, althans hebben moeten laten meewegen: hij kan worden geacht de omstandigheden te kennen die aan het onroerend goed kleefden en te weten wat hij kocht. Uit dien hoofde is het zeer wel verdedigbaar te stellen, dat de rechtsopvolger als gevolg van de onttrekking geen schade lijdt, omdat het gebrek in de Koopprijs verdisconteerd zal zijn. Hieronder wordt nog nader op de bijzondere situatie van partijen bij koop en verkoop ingegaan.

Koop en Verkoop

Koop is een derivatieve wijze van eigendomsverkrijging, hetgeen betekent dat de eigendomsverkrijging wordt afgeleid van een rechtsvoorganger (de verkoper) waarbij dus de verkrijger (koper) zijn recht aan een ander, de verkoper, ontleent. (Vide artikel 639 B.W.). Wie krachtens een derivatieve wijze de eigendom verkrijgt, is in beginsel gebonden aan de feitelijke en juridische toestand in welke de zaak door de rechtsvoorgangers is gebracht respectievelijk is komen te verkeren (vide artikel 1517 B.W.).
In het geval dat een koper een onroerend goed koopt dat behept is met een gebrek (grond, opstal met gedoogplicht inzake grondwateronttrekking of infiltratie) zijn er twee mogelijkheden:

1. koper heeft het gebrek ten tijde van de koop niet gekend of heeft het redelijkerwijs niet zelf kunnen ontdekken;
2. koper kende het gebrek of had dit bij de aankoop behoren op te merken.

Ad 1). Op grond van artikel 1527 juncto artikel 1540 BW is de verkoper verplicht de koper te vrijwaren wegens verborgen gebreken van het verkochte goed. Er is sprake van een verborgen gebrek, indien het verkochte bij het tot stand komen der koopovereenkomst was behept met een of meer gebreken, welke het ongeschikt maken voor het gebruik waarvoor het bestemd is, of het gebruik in dier voege verminderen, dat als de koper de gebreken had gekend, hij het goed niet zou hebben gekocht of niet dan voor een mindere prijs. Op grond van artikel 1543 BW kan de koper tegen

de verkoper, die het gebrek van het pand heeft gekend en de koper hiervan onkundig heeft gelaten een actio quanti minoris instellen (Zie Hoge Raad 31 maart 1916, NJ. 1916, 667).

Ad 2). Op grond van artikel 1541 Burgerlijk Wetboek is de verkoper niet gehouden in te staan voor zichtbare gebreken welke de koper zelf had kunnen ontdekken (zie Hoge Raad 15 november 1985, NJ 1986 nr. 213). De verkoper die de koper bekende feiten verzwijgt (grondwateronttrekking) terwijl spreken verplicht was, kan zich niet te goeder trouw beroepen op de omstandigheid dat de koper die feiten ook zelf had kunnen ontdekken. Een zeer vergaande gehoudenheid voor de verkoper werd aangenomen in het arrest Van Dijk-Bedaux (Hoge Raad 7 mei 1982 NJ. 1983 nr. 509). In casu kan de koper zich op eenvoudige wijze informeren of het litigieuze onroerende goed zich binnen de grens van de invloedssfeer (invloedsgebied) van een onttrekking of infiltratie bevindt [1]. De rechtsopvolger onder bijzondere titel heeft vanzelfsprekend geen recht op vergoeding van de (vermogens)schade omdat hij die vergoeding al heeft genoten doordat deze in de vorm van een lagere aankoopprijs tot uitdrukking is gekomen. Indien de koper door de verkoper in het ongewisse wordt gelaten omtrent de verminderde gebruiksmogelijkheden, hij daarvan niet op de hoogte was en ook niet had kunnen zijn en hij als gevolg daarvan zijn koopprijs niet aanpast, dan zal de koper zich dienen te wenden tot de verkoper.
De schade, die de koper in dat geval lijdt is geen schade als gevolg van de onttrekking (infiltratie), doch schade als gevolg van het betalen van een te hoge koopprijs.
De TCGB is evenwel van mening dat, wanneer partijen gekozen hebben voor een jaarlijkse vergoeding van de schade het niet ondenkbaar is, dat de koper bij de transactie de verwachting heeft gekoesterd dat de praktijk van jaarlijkse vergoedingen zal worden voortgezet, de conclusie voor de hand ligt dat de koper in dat geval de rechten op vergoeding jegens de onttrekker behouden heeft.
Het bedrag dat de verkoper minder ontvangt, kan in feite zijn gekapitaliseerde volledige schade zijn [2].

---

[1] Zie ook Hoge Raad 18 april 1986, NJ 1986 nr. 747. Het ligt op de weg van de koper zich zelfstandig op de hoogte te stellen omtrent het aldan niet bestaan van een bestemmingsplan gelet op het belang dat koper hecht aan de landelijke ligging en de grote achtertuin.
Zie hieromtrent ook mr. A.G. Castermans "De mededelings- en onderzoeksplicht bij Koop en Verkoop van onroerend" Bouwrecht, 24e jg nr. 9 (september) 1987 blz. 652 t/m 657.

[2] Voor zover vervreemding van landbouwgronden plaatsvindt tussen het moment dat de vergunning van kracht wordt en het moment dat de feitelijke gevolgen van de onttrekking vastgesteld kunnen worden (daadwerkelijk meetbaar zijn opgetreden) is er sprake van een zeker risico voor beide partijen. Het lijkt echter niet ondenkbaar dat ter vermindering van dit risico een clausule in het koopcontract wordt opgenomen waarbij ook een cessie van de schadevergoeding (inkomensschade) aan de nieuwe eigenaar niet onmogelijk lijkt. Het komt billijk voor als datum van ingang van de vergunning in verband met schaderegelingen de datum te kiezen van de bekendmaking bedoeld in art. 23, lid 2 van de Grondwaterwet.

Ad b. De eigenaar/verpachter van een onroerend goed. Hij heeft alleen recht op vergoeding van de vermogensschade.
Het gestelde onder ad a. geldt in gelijke zin voor de eigenaar/verpachter van een onroerend goed.
Ad c/d. De pachter/gebruiker alsmede de huurder en andere gerechtigde tot het onroerend goed. Zij hebben alleen recht op inkomensschade. Evenals het gestelde onder a en b ten aanzien van de eigenaar/gebruiker en eigenaar/verpachter in geval van koop en verkoop geldt voor een nieuwe pachter, gebruiker, huurder etc. dat hoewel zij wel rechthebbenden in de zin van de wet zijn, zij toch geen aanspraak kunnen doen gelden op vergoeding van de beweerdelijk door hen geleden schade, omdat niet zij de schade hebben geleden doch hun voorgangers.
In-de-plaatsstelling van erfgenamen etc. volgens de pachtwet wordt niet als een nieuw pachtcontract aangemerkt.

15. Uitkeren schadevergoeding

A) Vermogensschade.

Vermogensschade wordt gewoonlijk door taxatie vastgesteld (eenmalige uitkering). De vermogensschade kan bestaan uit de kosten van herstel [1] (gebouwenschade) en/of de blijvende waardevermindering van het getroffen object (onroerend goed).

B) Inkomensschade.

Inkomensschade is een derving van inkomsten die meestal in een jaarlijkse som wordt uitgedrukt. Vergoeding van meerjarige inkomensschade kan geschieden door [2]:

1) uitkering van de jaarlijkse schade
2) een betaling ineens van een som verkregen door kapitalisatie van de te verwachten jaarlijkse inkomensschade.

Als na het begroten van de gemiddelde jaarlijkse inkomensschade voorzover nodig de rente van het vrijkomend kapitaal en de per jaar bepaalde waarde van vrijkomende arbeid en eventuele pachtvermindering (huurvermindering) is afgetrokken, is het netto-bedrag verkregen dat na kapitalisatie voor vergoeding aan de gelaedeerde in aanmerking komt.

---

1) Zie Hoge Raad 17 november 1967, NJ. 1968, nr. 42 (Posch/Van den Bosch); de schadetoebrenger kan ook worden veroordeeld om ten behoeve van de benadeelde een andere prestatie te verrichten, welke geschikt is om de toegebrachte schade weg te nemen.

2) Ook in het Nieuw Burgerlijk Wetboek (NBW) blijft de keuzemogelijkheid bestaan de schade ineens af te kopen dan wel periodiek uit te keren, indien de omvang van de schade van een toekomstige onzekere gebeurtenis afhangt. Zie artikel 6.1.9.10 NBW.

Kapitalisatie geschiedt door het bedrag van de gemiddelde jaarlijkse netto-inkomensschade te vermenigvuldigen met een naar analogie van de bij onteigening gehanteerde kapitalisatiefactoren [1].

Voor beide mogelijkheden dus zowel voor een jaarlijkse vergoeding als voor afkoop (betaling ineens) geldt in het schaderecht, dat hiermede de volledige schade geacht wordt te zijn vergoed.

In geval van een langdurige en aanvankelijk in omvang toenemende onttrekking zullen beide mogelijkheden moeten worden gehanteerd, namelijk eerst een jaarlijkse vaststelling en vergoeding van de schade tot het moment waarop voldoende inzicht verkregen is in de toekomstige jaarlijkse schade, op welk moment eerst kapitalisatie mogelijk is [2].

16. Voorschottenregeling

De opbrengstvermindering (inkomensschade) die zich in de eerste jaren na de aanvang van de wateronttrekking heeft gemanifesteerd, kan zich na verloop van tijd wijzigen, als gevolg van veranderingen in de mate en wijze van onttrekking alsmede als gevolg van door de wateronttrekking ontstane bodemkundige veranderingen. Indien daardoor niet tot onmiddellijke vaststelling van de afkoopsom van de schade kan worden besloten, bestaat voor partijen de mogelijkheid om een zogenaamde "voorschotregeling" overeen te komen waarin binnen een van tevoren te fixeren aantal jaren volstaan wordt met een jaarlijkse vergoeding van de schade totdat langs pragmatische weg inzicht in de schade-omvang, zoals deze zal optreden wanneer van de vergunning volledig gebruik wordt gemaakt, is verkregen. (Vervolgens bestaat de mogelijkheid door kapitalisatie tot een finale regeling van de toekomstige schade te komen).

Het verdient aanbeveling in een dergelijke overeenkomst de belanghebbende schriftelijk te verplichten tot gehele of gedeeltelijke terugbetaling wanneer op grond van latere definitieve gegevens blijkt dat het voorschot geheel of gedeeltelijk ten onrechte is verstrekt.

---

[1] Deze kapitalisatiefaktor bedraagt van een eigenaar/gebruiker: 10; voor een pachter van een hoeve: 9 en voor een pachter van los land: 8.
Bij kapitalisatie dienen drie zaken in het oog te worden gehouden:
1. Het bedrag dat gekapitaliseerd moet worden.
2. De periode waarover gekapitaliseerd moet worden.
3. De rentevoet waartegen de kapitalisatie moet plaatsvinden. De rentevoet bedraagt sedert jaren 4.

[2] Zie Hoge Raad 2 februari 1979 NJ 1979 nr. 384 "Het systeem der wet (Belemmeringenwet Privaatrecht) brengt mede dat het de rechter vrijstaat zijn beslissing omtrent de gevorderde vergoeding uit te stellen, indien hem dit geraden voorkomt omdat de betekenis van de gestelde schadefaktoren wegens hun verband met toekomstige onzekere gebeurtenissen nog niet met voldoende duidelijkheid kan worden bepaald".

17. Voordeelstoerekening

Het beginsel dat ter bepaling van de schadevergoeding zekere voordelen op de schade in mindering gebracht moeten worden is in het recht algemeen aanvaard.

Als grondslagen [1] voor dit beginsel worden genoemd

- het schadebegrip (de aanwezigheid van voordeel brengt mede dat tot het bedrag van het voordeel de schade niet is geleden)
- de ongerechtvaardigde verrijkingsgedachte
- de aard der zaak (uiteraard voordeelstoerekening)
- de redelijkheid (het zou onredelijk zijn uit het complex van de gevolgen van het schadetoebrengende feit de voordelige gevolgen af te snijden).

Bij voordeelstoerekening gaat het om de vraag of en in hoeverre bij de vaststelling van de vergoeding van door een bepaalde gebeurtenis veroorzaakte schade, rekening gehouden moet worden met de voor de benadeelde tengevolge van diezelfde gebeurtenis ontstane voordelen.

De aansprakelijkheidsomvang neemt derhalve af, althans voorzover redelijk, voorzover dezelfde gebeurtenis behalve schade ook voordeel voor de gelaedeerden oplevert. Zie artikel 6.1.9.5. Nieuw burgerlijk Wetboek [2].

Welke voordelen?

Toerekening van voordelen op nadelen mag alleen plaatsvinden indien de voordelen en nadelen tot dezelfde categorie behoren en is dus uitgesloten indien dit niet het geval blijkt te zijn [3]. Als de vergoeding beperkt is tot een bepaald soort schade moeten voordelen die buiten die soort schade vallen niet aftrekbaar geacht worden. Er moet sprake zijn van een causaal verband tussen de rechtmatige daad (onttrekking) en dat

---

1) Zie de literatuur vermeld in Onrechtmatige Daad II (Bloembergen) nr. 28, en C.W. Claassen. Toerekening van voordelen bij de vaststelling van de schadeloosstelling voor onteigening diss. Leiden, 1982, nr. 30 e.v.

2) Heeft een zelfde gebeurtenis voor de benadeelde naast schade tevens voordeel opgeleverd dan moet, voorzover dit redelijk is, dit voordeel bij de vaststelling van de te vergoeden schade in rekening worden gebracht.

3) Bij onteigening moeten schade en voordeel per economische eenheid (zie Hoge Raad 14-3-1973, NJ 1973 nr. 481), zoals dat in het onteigeningsrecht wordt gehanteerd, vastgesteld worden. Op een te onteigenen goed kan meer dan een eenheid voorkomen. Het is dus mogelijk dat een voordeel niet toegerekend kan worden, omdat in de economische eenheid, waarin het voordeel is ontstaan er geen schadepost is die voor verrekening met dit voordeel in aanmerking komt.

voordeel [1]). Als een voordeel of omstandigheid de schadetoebrenger niet raakt of aangaat, is toerekening niet redelijk en gaat het voordeel de vergoedingsplichtige niet aan.

In de rechtspraak is reeds lang aanvaard dat het voordeel van de rente van het door de onteigening vrijkomende kapitaal (alsmede andere voordelen) op de nadelen moeten worden toegerekend. Zie hieromtrent Hoge Raad 7 mei 1958 NJ 1958 nr. 340. "De schadeloosstelling is eerst dan volledig indien de onteigende na de onteigening zo wel wat inkomen als wat vermogen betreft dezelfde blijft". In latere uitspraken waarin werd overgegaan tot voordeelstoerekening gebruikte de Hoge Raad termen "als in gelijkwaardige financiële omstandigheden", "in gelijke financiële toestand in gelijke financiële positie moet blijven als waarin hij zich zonder onteigening zou hebben bevonden".

Ook op andere gebieden van het recht wordt het beginsel van voordeelstoerekening toegepast. Als belangrijkste arrest van de Hoge Raad kan genoemd worden, het arrest van 17 december 1976 NJ 1977 nr. 351 (zijnde een anticipering op het Nieuw Burgerlijk Wetboek artikel 6.1.9.5.).

"Dat indien een zelfde gebeurtenis voor de benadeelde naast schade tevens voordeel heeft opgeleverd dit voordeel bij de vaststelling van de verschuldigde schadevergoeding voorzover dit redelijk is, in mindering moet worden gebracht;

Dat dit meebrengt dat indien ter zake van de betreffende gebeurtenis verschillende schaden zijn geleden, ten aanzien van ieder van deze schadeposten ter beoordeling van de rechter staat in hoeverre het in de gegeven omstandigheden redelijk is dit voordeel daarop in mindering te doen strekken."

Met betrekking tot het onttrekken van water kan vermeld worden het arrest van de Hoge Raad van 10 februari 1944 NJ 1944 nr. 226 (Haagse Duinwaterleiding). Het onttrekken van water aan terreinen wordt door de eigenaar opgevangen door het aanleggen van een bemalingssysteem. Hof: dat bemalingssysteem heeft voor de eigenaar het voordeel, dat hij de watervoorziening van zijn terreinen kan regelen en dat hij de gestaakte toevloeiing van water kan ondervangen. Echter geen toerekening van dat voordeel, omdat daar tegenover weer het nadeel staat dat gepompt water van mindere kwaliteit is. Hoge Raad: het hiertegen gerichte (cassatie-)middel mist feitelijke grondslag.

---

[1]) Zie Hoge Raad 15 januari 1965 NJ 1965, 197 (Flint-Veldpaus). Het voordeel was geen gevolg van de wanprestatie maar van de handeling van de verkoper dan wel van de omstandigheid dat waardevermeerdering evenals waardevermindering van het goed na de dag van de wanprestatie voor zijn rekening is. In casu ontbrak het causaal verband tussen de wanprestatie en het voordeel, derhalve mocht er geen voordeelstoerekening plaatshebben.

Vaststelling, bewijs

Als regel zal de voordeelstoerekening in die vorm geschieden, dat ter bepaling van de schadevergoeding het bedrag van het voordeel van dat der schade wordt afgetrokken. Een voordeel komt uiteraard alleen in aanmerking als het een werkelijk voordeel is. De schadetoebrenger dient het bestaan en de grootte van het voordeel te bewijzen (aannemelijk maken) [1].

Ook tengevolge van de onttrekking van grondwater/infiltratie van water in de bodem kan gedurende een vergunningsperiode naast schade tevens voordeel optreden. Deze voordelen behoren gelet op het vorenstaande ook in mindering te worden gebracht op de uit te keren schadevergoeding. Verrekening van voor- en nadeel dienen tevens plaats te vinden voor alle gronden binnen eenzelfde landbouwbedrijf.

18. Verschillende invloeden op de grondwaterstand

Zowel door de grondwateronttrekking/infiltratie van water in de bodem als door waterbeheersingswerken (waterschapswerken en/of ruiloverkavelingen) kan de grondwaterstand beïnvloed worden. Beide kunnen versterkend dan wel juist compenserend op het ontstaan van voordeel en nadeel inwerken.

De laatste jaren is er een sterke ontwikkeling gaande om plannen voor grondwateronttrekking/infiltratie van water in de bodem en plannen voor aanpassing van de waterbeheersing in hoge mate op elkaar af te stemmen. Bij de bepaling van schade dient te worden uitgegaan van grondwaterstandsveranderingen in volgorde van de ingreep in de Waterhuishouding. Hierbij wordt de totale grondwaterstandsverandering althans voorzover mogelijk opgesplitst; voor iedere ingreep in het hydrologisch systeem wordt derhalve de (aanvullende) grondwaterstandsverandering berekend. Iedere grondwaterstandsverandering wordt vervolgens uitgedrukt in een verandering van opbrengstmogelijkheden met betrekking tot zowel voor- als nadeel. Bij het uitvoeren van waterbeheersingswerken (waterhuishoudkundige maatregelen) zijn de kosten welke de landbouwer moet betalen in het algemeen aanzienlijk lager dan de bedrijfseconomische voordelen. Het

---

[1] Een benadeelde die een voordeel behaalt dat groter is dan de schade behoeft dit voordeel, vooralsnog niet af te geven. In het schaderecht wordt nog niet het profijtbeginsel, baatafromingsprincipe gehanteerd. Een uitzonderingspositie vormt hierop de Deltawet (Wet van 8 mei 1958, Stb. 246) zie artikel 7 "Bij waardevermeerdering van deze gronden en wateren is de rechthebbende gehouden deze aan het Rijk te vergoeden."

maakt hierdoor voor de landbouwer een wezenlijk verschil of het voordeel van verminderde wateroverlast op basis van een bedrijfseconomische berekening in mindering wordt gebracht op de eveneens op bedrijfseconomische basis berekende nadelen van toegenomen vochttekort of dat de landbouwer de verminderde wateroverlast als waterschapslasten of ruilvekavelingsrente moet betalen. Het uitgangspunt bij het vergoeden van de schade is, dat de schadeloosstelling de gelaedeerde in financiële omstandigheden moet brengen welke gelijkwaardig zijn aan die, waarin hij zich bevonden zou hebben indien de gebeurtenis of omstandigheden, die tot het ontstaan van schade leidden, achterwege gebleven zouden.
Vorenstaande leidt tot de conclusie dat het voordeel van een vermindering van wateroverlast als gevolg van wateronttrekking aanvankelijk kan worden gewaardeerd op bedrijfseconomische grondslag. Vanaf het moment echter dat werken voor de waterhuishouding van de betreffende landbouwgronden zijn uitgevoerd, dient het voordeel van dat deel van de wateroverlastvermindering dat ook door deze werken zou zijn weggenomen gewaardeerd te worden tegen de lasten die anders voor deze werken (als waterschapslasten of ruilverkavelingsrente) betaald zouden moeten worden.
Indien meerdere ingrepen een verandering in de waterhuishouding hebben teweeggebracht behoort aan iedere ingreep afzonderlijk, in volgorde van ontstaan, de verandering in opbrengst te worden toegerekend.
Het voordeel van verminderde wateroverlast zal na (de mogelijke) uitvoering van waterbeheersingswerken gewaardeerd worden op een niveau dat overeenkomt met de lasten die voor deze werken zouden zijn betaald.

19. Verjaring, Rechtsverwerking

1. Verjaring

De verjaringstermijn van een vordering tot schadevergoeding begint in het algemeen te lopen op het tijdstip waarop de verbintenis tot schadevergoeding ontstaat, dat is het tijdstip waarop de schade is geleden (is ingetreden).
Noodzakelijk is natuurlijk wel, dat met name aan het vereiste dat de vordering opeisbaar is, is voldaan [1].
Onbekendheid van gelaedeerde met zijn rechten staat niet in de weg van het aanvangen van de verjaringstermijn [2].
In het algemeen is de vordering tot schadevergoeding ingevolge artikel 2004 BW onderworpen aan een verjaringstermijn van 30 (dertig)

---

1) Zie Hoge Raad 20 juni 1924 NJ 1924 nr. 110
2) Zie Hoge Raad 4 maart 1966 NJ 1966 nr. 215

jaar [1]).

Het Nieuw Burgerlijk Wetboek (NBW) stelt de verjaringstermijn korter. Een rechtsvordering tot vergoeding van schade of tot betaling van een bedongen boete verjaart door verloop van vijf jaren na de aanvang van de dag volgende op die waarop de benadeelde zowel met de schade of de opeisbaarheid van de boete als met de daarvoor aansprakelijke persoon bekend is geworden en in ieder geval door verloop van twintig jaren na de gebeurtenis waardoor de schade is veroorzaakt of de boete opeisbaar is geworden [2]).

Voor wat betreft de vermogensschade kan de vordering opeisbaar zijn op het tijdstip van het verlenen van de vergunning (het van rechtswege van kracht worden van de gedoogplicht) tot onttrekking of infiltratie. Vanaf dit tijdstip begint deze verjaring te lopen.

Wat betreft de inkomensschade alsmede de gebouwenschade ontstaat de vordering tot schadevergoeding eerst op het tijdstip dat de onttrekking/infiltratie daadwerkelijk plaatsvindt en de schade aantoonbaar is opgetreden. Vanaf dat tijdstip begint de verjaringstermijn te lopen.

De verjaring van een vordering tot schadevergoeding wordt gestuit door het instellen van een claim (aanmaning), dagvaarding alsmede iedere andere daad van rechtsvervolging, die in de vereiste vorm geschiedt [3]).

Het indienen van een aanspraak op vergoeding van schade wordt aangemerkt als een rechtshandeling die de verjaring stuit.

Erkenning door de schadetoebrenger van het recht van de gelaedeerde op schadevergoeding stuit uiteraard de verjaring [4]).

Het verzoek aan Gedeputeerde Staten om onderzoek door de TCGB stuit naar aangenomen mag worden eveneens de verjaring [5]).

2. Rechtsverwerking

Van rechtsverwerking spreekt men wanneer iemand op grond van eigen gedragingen of nalaten (stilzitten) een hem toekomend recht geheel of gedeeltelijk verspeelt.

De goede trouw (redelijkheid en billijkheid) brengt dan mee dat in

---

1) Geldschulden ten laste van het Rijk, de provincies, de gemeenten en de waterschappen, veenschappen en veenpolders verjaren door verloop van vijf jaren. (Aldus artikel 1 van de Wet van 31 oktober 1924 Stb. nr. 482) na de 31 december van het jaar waarin de vordering opeisbaar is. Zie Hoge Raad 4 maart 1966 NJ 1966 nr. 215.

2) Zie artikel 3.11.10 NBW en artikel 3.11.13 NBW.

3) Zie artikel 2016 BW alsmede artikel 3.11.16 NBW

4) Zie artikel 2019 BW alsmede artikel 3.11.18 NBW

5) Zie artikel 3.11.16 NBW met dien verstande dat in dit artikel wordt gesproken van een bindend advies.

dat geval geen beroep kan worden gedaan op dat recht [1].

Rechtsverwerking bevindt zich tussen de afstand van recht [2] en verjaring. Bij rechtsverwerking vindt het verlies van het recht altijd plaats zonder dat de rechthebbende dit wil. Er is een handelen of nalaten [3] aan de zijde van de rechthebbende waarop de wederpartij mag en kan afgaan. Dit afgaan dient evenwel gerechtvaardigd te zijn. Ook het handelen van de wederpartij van de rechthebbende wordt bestreken door de goede trouw. Zijn handelen dient aan de hand van onderzoeksplichten, behoorlijkheidsnormen voorzover van toepassing beoordeeld te worden.

Artikel 6.1.8.14 NBW bepaalt dat de schuldeiser, die niet "met bekwame spoed" ageert nadat hij het gebrek heeft ontdekt of redelijkerwijze had moeten ontdekken "zijn rechten uit wanprestatie verliest". Artikel 7.1.3.5 lid 1 NBW bepaalt hetzelfde voor de koper die niet "binnen een korte termijn" de verkoper van het gebrek kennis geeft. Een vordering uit onrechtmatige daad zal eveneens niet meer kunnen slagen indien er sprake is van rechtsverwerking en of het instellen van de vordering in strijd met de goede trouw zou zijn [4].

---

1) In 1967 (Hoge Raad 10 februari 1967 NJ 1967 nr. 212 - De Zaan-Intercoal) is de rechtsverwerking definitief op de goede trouw gegrondvest. Zie ook Hoge Raad 5 april 1968 NJ 1968 nr. 251. (Pekingeenden arrest)

2) Voor de afstand van recht is kenmerkend dat de wil van de rechthebbende op het verlies van zijn recht gericht moet zijn.

3) Of er hebben zich bepaalde omstandigheden voorgedaan.

4) Rechtbank Roermond 16 december 1982 NJ 1983, nr. 805 Verkeersrecht 1984 nr. 118.
Vordering terzake van mishandeling wordt na 11 jaar ingesteld.
Geen rechtsverwerking, nu niet is gebleken van handelingen of gedragingen van eiser, waaruit de conclusie zou kunnen worden getrokken, dat hij zijn rechten ten opzichte van gedaagde zou hebben prijsgegeven. Er is sprake van misbruik van bevoegdheid een vordering uit onrechtmatige daad in te stellen, indien men zonder redelijke grond en met voorbijgaan aan gerechtvaardigde belangen van de wederpartij een aanmerkelijke periode laat verstrijken zonder enige aansprakelijkstelling, zodat men naar redelijkheid niet meer tot uitoefening van die bevoegdheid kan komen.
Eiser heeft gedurende een periode van periode 11 jaar gedaagde niet aansprakelijke gesteld, terwijl de aansprakelijkstelling losstaat van de financiële positie van de gedaagde (eiser stelde dat hij in de veronderstelling verkeerde dat er bij gedaagde niets te halen was). Hierdoor is niet slechts schijn gewekt dat er geen vordering zou worden ingesteld, vooral ook is goede procesvoering bemoeilijkt en zullen er vooral bij gedaagde problemen ontstaan bij bewijsopdracht. Derhalve: misbruik van recht en ontzegging van de vordering.
Zie ok Afdeling Rechtspraak Raad van State, 2 januari 1986 AB nr. 381: "Nu het hier gaat om een aanvraag, die betrekking heeft op een situatie van (toen) vier jaar geleden, behoort de bewijslast in deze, gelet op het lange tijdsverloop tussen het tijdstip van verhuizen en het moment van het indienen van de aanvraag, geheel bij appellante te liggen". Zie ook Hoge Raad 17 oktober 1986, Rechtspraak van de Week (1986) nr. 171. De aangesproken partij dient concrete feiten en omstandigheden te stellen waaruit kan worden afgeleid dat voor hem als gevolg van het stilzitten van gelaedeerde (7 jaar) bewijsmogelijkheden verloren zijn gegaan.

De algemene begrippen rechtsverwerking en misbruik van recht zijn ook in het kader van vorderingen inzake de grondwateronttrekking/infiltratie van overeenkomstige toepassing.
Een claim tot schadevergoeding die meer dan tien jaar na het opeisbaar worden van de vordering wordt ingediend dient derhalve in beginsel te worden afgewezen. Immers indien men zonder redelijke grond een aanmerkelijke periode laat verstrijken zonder enige aansprakelijkheidsstelling kan men in redelijkheid (mede gelet op de problemen bij de reconstructie van het schadegebeuren in het verleden) niet meer tot uitoefening van die bevoegdheid komen en heeft men het recht verloren om thans nog schadevergoeding te vorderen. Verzoeken om een onderzoek door de TCGB, die eerst tien jaar na het opeisbaar worden van de vordering worden ingediend zullen in beginsel door de TCGB niet meer in behandeling worden genomen.

20. Kosten van bijstand van Deskundigen

Onder deskundige bijstand dient begrepen te worden de bijstand van juridische en andere deskundigen. De Technische Commissie Grondwaterbeheer (TCGB) is een door de Grondwaterwet ingestelde adviescommissie die, op een daartoe gedaan verzoek van Gedeputeerde Staten naar aanleiding van een verzoek van degene, die om welke reden dan ook meent schade te lijden als gevolg van een grondwateronttrekking of een infiltratie van water in de bodem, een onderzoek kan instellen naar het causaal verband tussen de beweerdelijk geleden schade en de grondwateronttrekking (infiltratie) en een advies kan uitbrengen, omtrent de ondervanging of de vergoeding van de schade dan wel over eventuele overneming van onroerende goederen, aan degene die schade lijdt [1].
Nogmaals zij benadrukt dat het bij de inschakeling van de Technische Commissie Grondwaterbeheer gaat om een mogelijkheid waarvan de betrokkenen vrijblijvend gebruik kunnen maken. Zij zijn daartoe geenszins verplicht. Het inschakelen van de TCGB geschiedt vooralsnog zonder dat hiervoor kosten aan de betrokkenen in rekening worden gebracht.
In geval van een onderzoek door de TCGB behoeven partijen geen eigen deskundigen in te schakelen. De commissie zal derhalve de kosten van door partijen ingeschakelde deskundigen in beginsel niet bij de beoordeling van de schadeomvang betrekken.

---

[1]) Alsmede aan de vergunninghouder.

De rechtspraak heeft in overigens feitelijk sterk uiteenlopende situaties steeds aangenomen dat de kosten van bijstand van deskundigen, mits zij het gevolg zijn van de (on)rechtmatige daad, voor vergoeding in aanmerking kunnen komen.
De kosten dienen echter de grenzen van de redelijkheid niet te boven te gaan [1].
Artikel 6.1.9.2 lid 2 NBW bepaalt dat als vermogensschade mede voor vergoeding in aanmerking komen:

a. redelijke kosten ter voorkoming of beperking van schade die als gevolg van de gebeurtenis waarop de aansprakelijkheid berust, mocht worden verwacht.
b. redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid.
c. redelijke kosten ter verkrijging van voldoening buiten rechte.

Het inschakelen van een deskundige bij onderzoek naar schade en schuldvraag is algemeen gebruikelijk. De gelaedeerde heeft er recht en belang bij dat zoveel mogelijk gegevens op deskundige wijze verzameld worden. Een oordeelkundige vaststelling van de schade waartoe gelaedeerde zelf niet in staat kan worden geacht is een noodzakelijk en redelijkerwijs te verwachten gevolg van de (on)rechtmatige daad.
Beslissend voor de toekenning van een bijdrage in de deskundigenkosten, welke voor rekening van de schadetoebrengende partij komt, is of de gemaakte kosten ook voor de schadetoebrenger als nuttig en noodzakelijk beschouwd kunnen worden en of deze kosten niet als exorbitant en ongebruikelijk kunnen worden aangemerkt. De Grondwaterwet voorziet reeds in een deskundigenonderzoek, in de vorm van de Technische Commissie Grondwaterbeheer (TCGB).

21. Schadevergoeding aan publiekrechtelijke lichamen

Voor vergoeding van de schade uit hoofde van de Grondwaterwet komt in aanmerking degene die rechthebbende is ten aanzien van een onroerend goed waarin de stand van het grondwater invloed ondergaat door de grondwateronttrekking/infiltratie. Voorwaarde is evenwel dat de onttrekking (infiltratie) krachtens vergunning geschiedt.
Indien een waterschap geen rechthebbende is ten aanzien van een onroerend goed kan het waterschap zelf geen aanspraak maken op vergoeding van schade indien de kosten van het waterschap als publiekrechtelijk lichaam, belast met het beheer van de waterhuishouding in zijn gebied, worden verzwaard door de grondwateronttrekking/infiltratie.

---

[1] Zie Hof 's Gravenhage 7 januari 1983 Schip en Schade 1983 nr. 84. "Naar huidig recht komen, evenals volgend artikel 6.1.9.2. NBW, redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid en ter verkrijging van voldoening buiten rechte voor vergoeding in aanmerking".

Artikel 35, eerste lid, van de Grondwaterwet geeft de mogelijkheid dat de schade door de vergunninghouder wordt ondervangen. Het waterschap zal hierbij de functie kunnen hebben van de instantie die maatregelen neemt op verzoek van de vergunninghouder. Wanneer een waterschap extra kosten maakt om de gevolgen van grondwateronttrekking voor zijn ingelanden te compenseren dan brengt de redelijkheid en billijkheid met zich mee dat deze extra kosten wel door de grondwateronttrekker vergoed worden.

22. Overeenkomsten inzake het regelen van schade

Als een schaderegeling niet door een uitspraak van de rechter wordt opgelegd kan deze slechts tot stand komen door een overeenkomst tussen partijen. Partijen zijn vrij onderling de vergoeding van schade te regelen op een wijze zoals zij die wenselijk achten. Een overeenkomst die partijen aangaan is voor hen bindend, behoudens de gevallen in de wet bepaald.
Tot op heden is schade aan landbouwgewassen als gevolg van onttrekking vaak geregeld op basis van het jaarlijks vergoeden van optredende schade. Deze jaarlijkse vergoeding wordt uitgekeerd zolang de onttrekking voort duurt.
Het jaarlijks vergoeden van schade zal gewoonlijk konsekwenties hebben. Met name kan de verbintenis tot jaarlijkse vergoeding ook gelden ten aanzien van degene die het gebruik of genot van het onroerend goed later verwerft. Dit wijkt dus af van hetgeen is gesteld in hoofdstuk 14. Een andere konsekwentie kan zijn dat voor vergoeding van vermogensschade aan de eigenaar geen redelijke grondslag meer kan worden gevonden, dit in tegenstelling tot het gestelde in hoofdstuk 13 ad a.

23. Strekking en inhoud van het TCGB-schadeadvies

Nadat een rechthebbende aan Gedeputeerde Staten van de provincie waarbinnen het onroerend goed (grotendeels) is gelegen verzocht heeft de TCGB een onderzoek te laten instellen, brengt de TCGB advies uit over de ondervanging of vergoeding van schade.

De TCGB zal als commissie van deskundigen in haar advies in de eerste plaats ingaan op het oorzakelijk verband tussen grondwateronttrekking of infiltratie en de beweerdelijk geleden schade. Hierbij dient eveneens aangegeven te worden in welke mate de schade het gevolg is van grond-

wateronttrekking. Vervolgens zal een geldelijke waardering van dit gevolg voor degene die om het advies van de tCGB verzocht heeft plaatsvinden.

Aan de TCGB is geen arbitrale taak toebedeeld, doch een bemiddelende taak. De Grondwaterwet is hierin met de tekstwoorden "advies over de vergoeding van schade" minder stringent dan de Grondwaterwet Waterleidingbedrijven met de tekstwoorden "voorstel tot regeling van schade". Het is niet aan de TCGB partijen op enigerlei wijze voor te schrijven hoe zij de schade dienen te regelen.

Indien partijen het eens zijn over de wijze waarop zij de schade wensen te regelen brengt de bemiddelende taak van de TCGB met zich dat de TCGB in haar advies naast haar oordeel over het oorzakelijk verband tevens een uitwerking dient te geven aan de wijze van de schaderegeling zoals die partijen voor ogen staat. Deze uitwerking behoort echter wel binnen de redelijk praktische uitvoeringsmogelijkheden van de TCGB te blijven. (Een uitwerking in de geest van de in de vorige paragraaf bedoelde regeling met jaarlijkse vergoeding van schade behoort hierbij tot de mogelijkheden).

Als partijen geen overeenstemming hebben bereikt over de wijze waarop zij de schade wensen te regelen, kan de rechter door de gelaedeerde worden ingeschakeld. In dat geval heeft het voor de TCGB geen zin een regeling in haar advies op te nemen en zal kunnen worden volstaan met een geldelijke waardering van het gevolg dat de onttrekking heeft voor de gewasopbrengst van het betreffende perceel zonder nadere uitweking te geven aan de hand van de hiervoor geformuleerde juridische uitgangspunten.

Het vorenstaande houdt in dat betrokkenen voordat de TCGB haar advies opstelt zich moeten uitlaten over de vraag of zij overeenstemming hebben bereikt over de wijze waarop zij de schade wensen te regelen.